

PK-YRITYSTEN MERKITYS ALUETALOUTEEN

POHJOIS-SAVON KUNNISSA

2025

JOHDANTO

Kuntien tehtäväalue on kokenut viime vuosina merkittäviä muutoksia. Vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisestä siirtyi 21 uudelle hyvinvointialueille 1.1.2023. Se kavensi tehtäväkenttää todella huomattavasti mutta loi toisaalta aikaisempaa konkreettisemmin haasteita elinvoiman ja elinkeinojen kehittämiseen ja koulutuspalveluihin. Uusimpana haasteena kuluvan vuoden alusta alkaen kunnat vastaavat työnvälityksestä sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Kunnat vastaavat myös sekä työttöminä työnhakijoina että työvoiman ulkopuolella olevien kotoutumisen edistämisestä. Jotta työllistämismäärä ei olisi pelkkä velvoite ja sakkomaksujen välttämistä, tulisi työllistäminen integroida osaksi kunnan elinkeinoelämän kehittämistä. Työvälytyksestä vastaaminen vaatii käytännössä kuntien yhteistyötä, mikä asettaa haasteita myös yritystoiminnan edellytysten ja olosuhteiden kehittämiseen kuntien kesken samalla, kun kunnat luonnollisesti pyrkivät haalimaan työnantajayrityksiä juuri omaan kuntaansa. Kuntien elinvoima tulee yksityistä yrityksistä ja niiden työllistä. PK-yritykset (pienet ja keskisuuret yritykset) ovat avainasemassa varsinkin, kun isoja saati suuryrityksiä 'osuu' vain harvaan kuntaan.

Työllisyys tuleekin pääsääntöisesti pk-yrityksistä. Suomen valtion talouden kasvu on kuitenkin ollut pysähdyksissä viimeiset 17 vuotta, mikä ei helpota kuntien työllistämismääräiteitä. Etsittäessä keinoja kasvun eväisiin eduskunnassa ja mediassa huudetaan apuun suuryrityksiä ja houkuttellaan niitä investointituilla. On totta, että 10 suurinta yritystä tekee lähes 8 prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta (ETLA 2016). Suuryritykset ja pk-yritykset muodostavat kuitenkin monitahoiset riippuvuussuhteissa olevat arvoketjut, joilla on merkittävä työllistävä rooli, ja noin 40 prosenttia pk-yritysten työllisyydestä on yrityksiä (Eurostat 2015), jotka ovat osa suurempaa konsernia, klusteria (vrt. esim. Ylä-Savo) tai alihankintaketjua. Pk-yrityksen mahdollistavat suuryrityksille alueellisesti hajautuvan ja tuotannon mahdollistavan työvoiman, jota ilman suuryritykset eivät olisi hallittavissa. Arvion mukaan (Tilastokeskus) itsenäisesti toimivat pk-yritykset työllistävät Suomessa kuitenkin 40–50 prosenttia yksityisen sektorin henkilöstöstä ja edellä mainittujen alihankintatyyppisten pk-yritysten kanssa Suomessa noin 66 prosenttia yksityisen sektorin henkilöstöstä. On syytä huomata, että paikallisesti useimmissa kunnissa itsenäisesti toimivat pk-yritykset ovat pääasiallisia työllistäjiä. Suuryritysten lukumääräinen osuus Suomen yrityskannasta on hyvin vaatimaton ja työllistäminen määrällisesti siten myös vähäinen ja alueellisesti keskittynyt. Taantuman tai muusta syystä tuotannon lopettamisen seurauksena suuryritysten varassa oleva kunta saattaa menettää pitkäksi aikaa elinkykyä (esim. aikanaan Kemijärvi, Outokumpu, Pori, nyttemmin Juankoski).

Suomalainen yritystoiminta perustuukin *lukumääräisesti* lähes sataprosenttisesti pienyritykseen. Mikroyritykset (1-9 henkilöä; 95,5 %) ja pienyritykset (10-49 henkilöä; 3,6 %) muodostavat 91,1% koko yrityskannasta. Keskisuurten yritysten (50-249 henkeä) osuus on 0,7 %, ja suuryritysten (250- henkeä) osuus on 0,2 %; Suomessa on vain noin 682 suuryritystä (Tilastokeskus 2023). Suuryritykset työllistävät Suomessa enää n. 34 % työvoimasta ja osuus on koko ajan pienenevässä.

Noin puolet työllistetystä henkilöstöstä on alle 50 henkeä työllistävässä yrityksissä. Sekä suomalainen että kansainvälinen tutkimus on osoittanut, että pk-yritykset ylläpitävät työllisyyden ja talouden tasapainoa vaikeinakin aikoina. Suhdannevaihteluissa talouden vakaus perustuu nimenomaan pk-yritykseen.

Taulukko 1. Yritysten lukumääräosuudet kokoluokittain eri määritelmien mukaan (Tilastokeskus 20.9.2023)

	EU-määritelmän mukaiset raja-arvot	Ainoastaan henkilöstömäärään pohjautuen	Suomen kirjanpitoasetukseen pohjautuen	Ainoastaan liikevaihtoon pohjautuen
Mikroyritykset	93,6 %	95,5 %	91,1 %	95,7 %
Pienet yritykset	3,4 %	3,6 %	7,9 %	3,2 %
Keskisuuret yritykset	1,3 %	0,7 %	0,8 %	0,8 %
Suuret yritykset	1,7 %	0,2 %	0,2 %	0,3 %

Suuryritysten ylikorostettua asemaa on perusteltu usein myös vientituloilla, mutta tilanne on muuttunut. Suuryritysten vienti on tilastojen valossa laskenut merkittävästi, kun taas pk-yritykset ovat onnistuneet kasvattamaan vientiä. Näin on käynyt muun muassa metalli-, kone- ja laitevalmistajilla. Suomi ei voikaan menestyä työvaltaisessa bulkkituotannossa, joten vienninkin tulevaisuus on enenevästi innovatiivisen pk-yritystoiminnan varassa, myös matkailu- ja viihdetuotannon aloilla. Tosin Pk-yritysten viennin kasvu tyrehtyi Venäjän hyökkäyssotaan (Finnvera), joten uusia vientisuuntia on pitänyt avata, mutta nyt taas Trumpin aloittama tullipeli saattaa sekoittaa jälleen yritysten suunnitelmia uusista markkinoista. Venäjän kaupan sulkeminen ja Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan vaikuttavat eniten juuri suuriin yrityksiin mm. raaka-ainetoimitusten tyrehtyessä.

Kysymys ei tietenkään ole suurten ja pienten vastakkaisasettelusta; molemmat tarvitsevat toisiaan ja molempia tarvitaan. Suuren vientiyrityksen tuotannon takana onkin nykyään useimmiten laaja pk-yritysten alihankintaverkosto. Valitettavasti suuryritysten mahdolliset ongelmat kertautuvat pieniin alihankkijoihin. Väistämätön trendi kuitenkin on ollut työllistämisen jääminen pk-yritysten varaan, mikä politiikassa pitäisi ottaa huomioon, mitä ei kuitenkaan ole tapahtunut, kuten mm. investointitukien rajoittaminen vain suurille yrityksille osoittaa.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on antaa suuntaa antava kuva *pk-yritysten taloudellisesta merkityksestä Savon Yrittäjien jäsenyhdistysten alueella* pk-yritysten yhteiskunnallisen roolin entistä paremmaksi ymmärtämiseksi. Taloudelliset laskelmat raportoidaan tiivistetysti Pohjois-Savon kuntien pk-yritysten perusteella. 250 henkeä tai enemmän työllistävät yritykset on pääosin suljettu pois nimenomaan pk-yritysten rooli esille tuomiseksi. Taloudelliset luvut perustuvat pääosin verottajan julkaisemiin kuntakohtaisiin keskimääräisiin ennakoituihin palkka- ja verotuloihin vuodelle 2025 ja kuntien vuodelle 2025 projisoituihin verotuloihin. Muilta osin kuntia ja seutukuntia koskevat tunnusluvut perustuvat enimmäkseen uusimpiin saatavilla oleviin tilastolukuihin ja selvityksiin. Korkean työttömyyden vuoksi taulukoissa on esitetty myös työttömyyden kustannukset ja periaatteelliset menetykset verotuksessa.

Suoranaisen taloudellisen merkityksen lisäksi esitetään *keskeiset immateriaaliset kytkennät taloudelliseen menestykseen*; esimerkiksi kunnan vetovoima, sosiaalinen pääoma, vapaa-ajan ja kulttuuripalvelujen kysyntä. Taloudellinen tulos siis toisaalta mahdollistaa esimerkiksi kulttuuri- ja urheilutoimintaa tukevia investointeja, ja toisaalta taloudellinen menestys houkuttelee koulutettua väestöä ja luo kysyntää, joka houkuttelee palveluja, esimerkiksi kulttuuri- ja liikuntapalvelujen tarjoajia jne. kuntaan. Poliittisessa päätöksenteossa ei aina tiedosteta pk-yritysten kokonaisvaltaista taloudellista merkitystä puhumattakaan immateriaalisten tekijöiden kumulatiivista riippuvuutta yritystoiminnan elinvoimaisuudesta. Tarjolla oleva työvoima houkuttelee yrityksiä, yritykset houkuttelevat uusia asukkaita.

Raportissa esitetään ensin periaatteellisella tasolla taloudellisia ja immateriaalisia hyötyjä kunnassa.¹ Sen jälkeen esitetään keskeiset taloudelliset hyödyt kunnittain sekä Pohjois-Savon koko pk-yrityskannan perusteella. Lopuksi hahmotetaan taloudellisten ja immateriaalisten hyötyjen kumulatiivinen syys-seurauskuvio pk-yrittäjyyden tuloksista ja kunnan toiminnoista lähtökohdista pk-yritysten rooli koko Pohjois-Savossa.

PK-yritysten taloudellinen ja immateriaalinen merkitys

Yritykset tuovat kuntaan ja sen ympäristöön kerrannaisvaikutuksineen kaikkein merkittävimmän taloudellisen varallisuuden. Seuraavassa luettelo eräistä keskeisistä yrittäjäyystoiminnan tuloksista ja seurannaisvaikutuksista. On huomattava, että kumulatiivinen kehitys voi olla positiivinen tai huonommassa tapauksessa negatiivinen riippuen yritystoiminnan kehityssuunnasta. Hyvät yrittämisen edellytykset johtavat positiiviseen kierteseen, huonot edellytykset negatiiviseen kierteseen.

Keskeiset taloudelliset suoranaiset hyödyt kunnassa

- kunnallisverotuotto
- yhteisöverotuotto
- kiinteistöverot
- työllistämiskustannusten säästyminen ja työllistämiskokojen välttäminen
- yritysten ja niiden henkilöstön kunnalta ostamat palvelut ja palvelumaksut
- suhdanteita vakauttava vaikutus; suhdannevaihtelut pieniä verrattuna suuriin yrityksiin

Välillinen taloudellinen hyöty kunnassa

- työllisyyden kehittyminen, työnvälityksen onnistuminen
- asukkaiden ostovoima yleensä (yritystulo, palkansaajien ostovoima)
- palveluelinkeinojen (yritykset, joukkoliikenne, vapaa-ajan toiminta, kulttuuripalvelut, muu palvelutoiminta) kysyntä ja kannattavuus -> työllisyyden vahvistuminen -> verotulojen kasvu
- uusien palveluyritysten kumulatiivinen lisääntyminen
- rakennustoiminnan vilkastuminen -> työllisyyden vahvistuminen, verotulojen lisäys, ostovoiman lisäys -> verotulojen kasvu
- alihankintaketjujen synty -> uusia kerrannaishyötyjä
- toimeentulotukien ja asumistukien tarpeen väheneminen
- terveydenhuollon kulujen väheneminen -> työterveydenhuolto ja yritysten vakuutukset helpottavat kunnan panostusta

- kunnan vetovoiman lisääntyminen -> yritystoiminta vetää puoleensa yritystoimintaa; lisääntyvä yrityskanta henkilöstöineen vetää puoleensa koulutus- ja hyvinvointipalveluja sekä vapaa-ajanpalveluja -> matkailua -> verotulojen kasvu
- imago -> menestyvä ja kasvava yrityskanta luo kuvaa menestyvästä kunnasta ja lisää houkuttelevuutta
 - ➔ verotulojen kasvu

Välitön henkinen hyöty kunnassa

- sosiaalisen pääoman kasvu; yritykset muodostavat kumulatiivisen sosiaalisen pääoman kasvun osaamisen ja sen kehittämisen kautta -> osaaminen vetää puoleensa osaamista -> helpottaa rekrytointia
- menestys luo itseluottamusta, yrityshalua niin yrittäjänä kuin palkansaajanaikin sekä uskoa jatkuvuuteen tukien väestön pysyvyyttä, syntyvyyttä ja yrityshalua alueella
- muu immateriaalinen hyöty

Taloudellinen hyöty valtiontaloudessa

- tuloverotulo
- pääomaverotulo
- yhteisöverotuotto
- alv-tuotto
- tel-maksut
- muut veroluonteiset maksut
- vähenevät työllistämiskustannukset
- vähenevät kuntien valtionavut

TALOUELLINEN HYÖTY PK-YRITYSTOIMINNASTA POHJOIS-SAVOSSA

Menetelmä

Kalenterivuodelle (2025) estimoidut yritysten ja työpaikkojen toteutuvat hyödyt on laskettu kuntatasolla kaikissa Pohjois-Savon kunnissa siten, että yritysten koko henkilöstön keskimääräinen kuntakohtainen laskennallinen vero ja ostovoima on laskettu kunnassa toimivien yritysten laskennallisen henkilöstömäärän mukaan. On kuitenkin syytä huomata, että pk-yritysten taloudellinen rooli on useimmissa kunnissa laskelmia suurempi runsaan pendelöinnin vuoksi. Keskinäinen 'pendelöijien vaihto' toki tasaa eroja, mutta erityisesti isompien kaupunkien luvut näyttävät todellista suuremmilta, koska veroeurot menevät pendelöintikuntiin. Toki Kuopiossa, Iisalmella ja Varkaudessa sekä myös Keiteleellä omassa kunnassa työssä käyvien osuudet ovat korkeat.

On syytä korostaa, että verolaskelmissa käytetään vertailtavuuden vuoksi verottajan ennakkoimia valtio-, kuntavero- ja niihin perustuvia tulotietoja, jotta voidaan vertailukelpoisesti laskennallisesti osoittaa yrittäjyyden potentiaalinen suhteellinen merkitys erilaisissa kunnissa. Koska tiedossa ei ole yritysten mies- ja naistyöntekijöiden määrällistä suhdetta, tuloina on käytetty mies- ja naispuolisten työntekijöiden keskimääräisten palkkojen summan puolikasta.

Pohjois-Savossa sukupuolten hyvin tasaisen tilastollisen suhteen huomioon ottaen tämä laskutapa on lähellä todellista. Palkansaajien maksamat verot luonnollisesti vaihtelevat alan ja henkilön mukaan, mutta kuntakohtainen keskimääräinen maksetun veron määrä tuottaa *riittävää suuruusluokkaa* osoittavan lopputuloksen. Myös yrittäjien ja omistajien tulot ja verot vaihtelevat suurestikin, mutta jälleen suurituloiset ja pienituloiset tasaavat keskimääräisen veron riittävän lähelle todellisuutta. Pk-yrityksistä osa on avoimia yhtiöitä tai kommandiittiyhtiöitä tai toiminimiä, mikä monimutkaistaa tulojen määrittelyä. Keskimääräinen veromäärä on luonnollisesti siis arvio, mutta antaa suuruusluokkatietona riittävän tarkan kuvan yritysten tuottamasta varallisuuden lisäyksestä kunnassa.

Tutkimuksessa on siis tarkasteltu pk-yritysten aikaansaamia verotuottojen määriä ja ostovoimaa Pohjois-Savossa ja sen kunnissa. Verotulot muodostuvat pääosin maksetusta yhteisöveroista, tuloveroista, kiinteistöveroista ja pääomaveroista. Yritysten pienuuden ja moninaisten yhtiömuotojen vuoksi pääomaveroa ei ole tarkoituksenmukaista edes pyrkiä erittelemään. Kiinteistöverot on estimoitu yritysten maksamien verojen määrän mukaan.

Toimialakohtaisia eroja tuloissa ei ole voitu ottaa huomioon. Toisaalta yrittäjien keskimääräiset verot ja tulot 'tasaavat' toimialakohtaiset ja yrityskokoon liittyvät erot. Näin ollen suuntaa-antava suuruusluokka niin veroista kuin ostovoimastakin on riittävä tutkimuksen tavoitteen kannalta. Kuntien työpaikkojen omavaraisuusasteista voi päätellä verotulojen lähteiden jakaumaa. Kuntien välinen 'työpaikkavaihdanta' hieman tasaa verojen suuntautumista naapurikuntiin, joskin pendelöinti suuremmissa määrin Pohjois-Savossa suuntautuu lähinnä Kuopioon, Iisalmeen ja Varkauteen. Työpaikkaomavaraisuudeltaan yli 100 %:n kunnat tai naapureita työllistävät kunnat toisaalta hyötyvät yleensä monipuolisempien palvelujen tarjoajina ostovoiman osittaisena jäämisestä työssäkäyntikuntaan pendelöijien käyttäessä työpaikkakuntien palveluja. Siten kokonaisuutena työpaikkapendelöinnin vääristymät osittain korjaantuvat. Kuntaliitokset aikanaan parantavat tilannetta. On myös huomattava, että tiedon saanti siitä, kohdistuuko pendelöinti pk-yrityksiin tai muihin työpaikkoihin, on käytännössä mahdotonta. Tosin esimerkiksi Iisalmen ja Vieremän suuret työnantajat työllistävät naapurikuntien asukkaita melkoisesti. PK-yritysten työpaikat ovat enemmän paikallisesti työllistäviä kuin suuryritykset ja jotkut julkisen sektorin organisaatiot. Pohjois-Savossa suuryrityksiä on vain muutama joidenkin isojen julkisorganisaatioiden (yliopisto, sairaalat) lisäksi. Näin ollen pendelöinnin aiheuttama vääristymä PK-yritysten työntekijöiden osalta ei ole merkittävä, kun kysymyksessä on erityisesti saada kuva pk-yritysten taloudellisesta merkityksestä.

Kuntakohtaisten vero- ja ostovoimatulojen lisäksi laskelmassa on esitetty pk-yritysten tuottamat tuloverot valtiolle. Todettakoon, että myös pk-yritykset keräävät korvauksetta valtiolle vuosittain huomattavan summan *arvonlisäveroa* vastaten itse tästä vastikkeettomasta palvelusta aiheutuneista vaivoista ja kuluista. Suurimmassa osassa kuntia pk-yritykset tuottavat valtaosan alv-tuotosta, koska niissä ei ole suuryrityksiä. Toki ketjujen filiaalit tuovat oman osansa alv-tuotosta myös maaseutukunnissa. Merkittävä osa myös pk-yritysten tuottamasta arvonlisäverosta palautuu kunnille valtionosuuksien kautta.

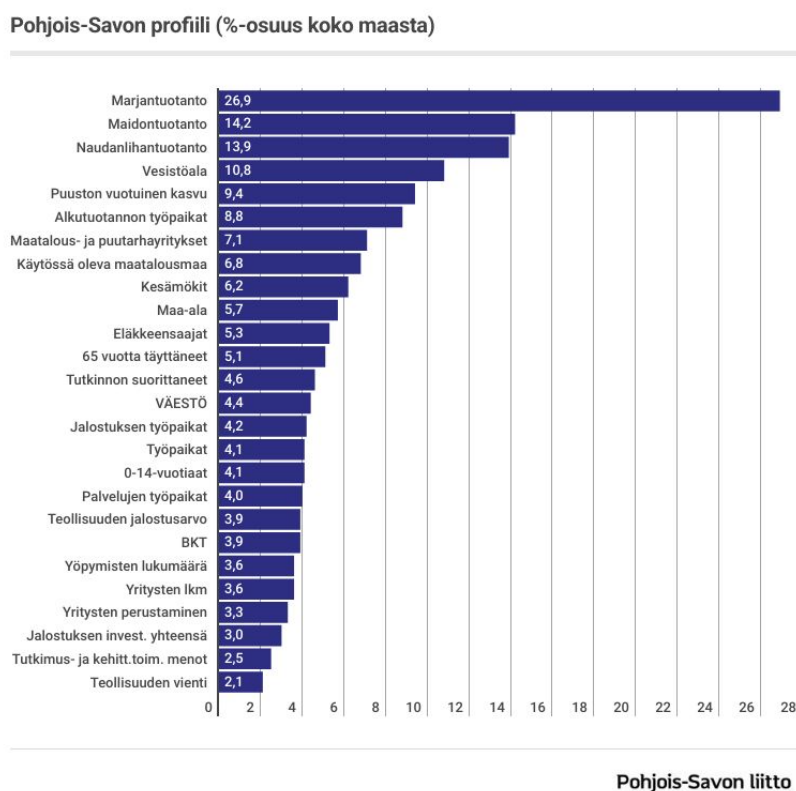
Koska työttömyys on Pohjois-Savossa melko korkea (12,6 %, 02/2025; Suomi 7,8 %, 2/2025), on syytä kiinnittää huomiota työttömyyden aiheuttamiin tulomenetyksiin sekä siihen, kuinka vähän panostetaan julkista rahaa uusyrityäjyyden edistämiseen verrattuna työttömyyden aiheuttamiin menetyksiin. Sen vuoksi tähän raporttiin on otettu erityinen katsaus työttömyyden aiheuttamasta laskennallisesta vero- ja ostovoimamenetyksestä. Koska julkisten työvoima-

palvelujen järjestämisvastuu siirtyi vuoden 2025 alussa TE-toimistoilta kunnille, on työttömyyden määrään, rakenteeseen ja erityisesti työllistämiseen syytä kiinnittää erityistä huomiota. Kuopion seudun Uusyrityskeskus ry. ja Wäläky Keski-Savon Uusyrityskeskus ry ovat hyviä esimerkkejä alueellisesta yrittäjyyden edistämisestä. Uusyrityskeskukset yleensä avittavat erittäin kustannustehokkaasti uutta yritystoimintaa (Anderson, Kuusniemi, Routamaa 2015).

Taloudellisten tunnuslukujen lisäksi kunta- ja seutukuntakohtaisesti esitetään lukuisia muita tunnuslukuja taustaksi taloudelliselle tilanteelle. Tutkimus on kuvaileva. Yksittäisiä kuntia ei yksityiskohtaisesti analysoida, joskin seutukuntien osalta kommentoidaan kuntien erityispiirteitä.

Pohjois-Savon yritysten taloudellinen tuottavuus

Pohjois-Savon elinkeinorakenne on varsin monipuolinen alkutuotannosta moderniin teollisuuden ja palvelutuotantoon. Kuviosta 1 ilmenee hyvin yhtäältä Pohjois-Savon valtakunnallisesti vahva suhteellinen painottuminen alkutuotannon alueille mutta toisaalta kuviosta ilmenee myös monipuolinen elinkeinorakenne. Kuten jäljempänä taulukoista ilmenee, yritystoiminta on monipuolista vaikkakin hyvin pienyritysvaltaista. Viime vuosina mm. maa- ja metsätalouden sekä teollisuuden aloilla on ollut pientä toimipaikkojen ja henkilöstön vähenemistä, kun taas palvelualoilla on ollut pientä kasvua viime vuosina. (Toimialojen skenaariot ks. foresavo.fi)

Kuvio 1. Pohjois-Savon maakuntaprofiili (Lähde: Tilastokeskus. Maanmittauslaitos. Eläketurvakeskus. Pohjois-Savon liitto.)

Taulukosta 2 puolestaan ilmenee, että pk-yritysten tuotannon bruttoarvot ja jalostusarvot ovat suhteellisesti kunnioitettavat Pohjois-Savossa. Toki yli 200 hengen yritysten lukumäärä on

vähäinen, jolloin pienten yritysten tuotannon arvot suhteessa korostuvat, mikä ei kuitenkaan missään määrin vähennä pk-yritysten merkittävää vaikutusta alueella. Todettakoon, että verrattuna Etelä-Savoon, Pohjois-Savon tuotannon määrät ovat yli kaksinkertaiset, mutta toki myös Pohjois-Savon yritysten henkilöstömäärä on lähes yhtä paljon suurempi. Pohjois-Karjala ylittää myös jonkin verran Etelä-Savon tulokset.

Taulukko 2. Yritysten toimipaikkojen tuotannon brutto- ja jalostusarvo henkilöstön suuruusluokan mukaan Pohjois-Savossa. (Tilastokeskus 2023)

	Yritysten toimipaikkojen tuotannon bruttoarvo (1 000 euroa)	Yritysten toimipaikkojen tuotannon jalostusarvo (1000 euroa)	Yritysten toimipaikkojen henkilöstö (htv)/toimipaikka ka.
Pohjois-Savo Yhteensä	12 358 399	4 251 533	56751
0 - 4 henkeä	2 003 404	839 534	0
5 - 9 henkeä	1 172 682	470 243	7
10 - 19 henkeä	1 472 927	605 793	13
20 - 49 henkeä	2 253 131	973 906	30
50 - 99 henkeä	1 665 195	459 042	68
100 - 199 henkeä	1 412 679	476 733	139
200 henkeä tai enemmän	2 378 380	426 282	328

Pk-yritysten jalostusarvoa saatetaan joskus vähätellä, mutta kuten Taulukko 2 osoittaa, kaikilla kokoluokilla on merkittävä osuus yhteisen potin tuottamisessa. Näin myös Pohjois-Savossa pk-yritysten tuotannon arvot ovat merkittävät.

Taulukosta 3 ilmenevät pk-yritysten tuottamat verot ja ostovoimat (M€, pyöristettynä sataan tuhanteen) Pohjois-Savon kunnissa ja koko alueella. Taulukossa ovat myös *arviot* pk-yritysten henkilöstöineen tuottamien kunnallisverojen prosentuaalisesta osasta koko kunnallisveropostista. Taulukossa on esitetty myös työpaikkaomavaraisuus, josta voi päätellä mm. kunnan talouden tasapainon ennustettavuutta.

PK-yrityksiä alueella on n. 16 515 työllistäen noin 53 470 henkilöä. Koska henkilöstömäärät ja yritysten yksiköiden sijainnit ja määrät vaihtelevat nopeastikin, 'kellontarkkaa' laskelmaa ei voi tehdä, mutta kyse onkin suuruusluokasta ja yhteiskunnallisesta merkittävyydestä.

Taulukko 3. Pohjois-Savon kuntien PK-yritysmäärät, niiden henkilöstömäärät kunnittain, pk-yritysten tuottamat tuloverot (M€) valtiolle, tulo-, yhteisö- ja kiinteistöverot kunnille, pk-yritysten aikaansaaman tuloveron osuus kunnallisverosta, ostovoima (M€) sekä kuntien työpaikkaomavaraisuus.

Kunta	Yrityksiä	Yritysten henkilöstö	Tulovero valtio M€	Tulovero kunta M€	Pk-yritysten osuus kunnan tuloverosta	Ostovoima M€	Yhteisövero % kaikista veroista	Yritysten % kiinteistöveroista*	Työpaikkaomavaraisuus %
Iisalmi	1 304	4 471	44,8	13,91	51,6	146,0	12,6	28,9	109,8
Joroinen	352	731	7,3	2,48	56,8	23,7	13,2	14,0	74,2
Kaavi	196	387	3,9	1,49	53,9	12,4	18,9	8,9	85,2
Keitele	144	618	6,2	1,92	67,8	20,2	30,7	23,5	129,4
Kiuruvesi	599	930	9,3	3,48	41,7	29,8	12,7	10,3	82,4
Kuopio	8 175	21 154	211,8	67,48	38,2	691,0	9,7	20,5	103,0
Lapinlahti	685	1 288	12,9	4,77	48,6	41,3	9,6	22,2	76,8
Leppävirta	624	1 676	16,8	5,55	61,0	54,4	12,3	17,0	80,4
Pielavesi	312	386	3,9	1,38	35,6	12,4	17,8	7,3	82,8
Rautalampi	288	383	3,8	1,49	46,0	12,2	10,3	7,0	81,9
Rautavaara	90	149	1,5	0,55	38,0	4,8	34,1	17,0	90,7
Siilinjärvi	1 238	2 930	29,3	10,85	41,0	94,4	10,4	21,5	78,5
Sonkajärvi	268	362	3,6	1,23	34,3	11,7	22,3	12,3	84,8
Suonenjoki	594	1 190	11,9	4,26	52,2	38,3	16,4	15,3	93,5
Tervo	137	135	1,4	0,53	39,6	4,3	13,6	8,9	72,2
Tuusniemi	194	204	2,0	0,76	35,2	6,6	14,1	7,9	80,6
Varkaus	1 144	5 117	51,2	17,74	64,6	186,2	9,3	40,9	112,6
Vesanto	171	171	1,7	0,62	35,2	5,5	13,0	9,6	79,5
Vieremä	259	390	3,9	1,29	20,1	12,6	29,9	42,8	136,1
Pohjois-Savo	16 515	53 471	427,2	141,77	43,4	1407,9	11,4	21,6	93,3

*Kaikki yritykset

PK-yritykset tuottavat valtiolle laskennallisesti n. 430 ME tuloveroina (+ yhteisövero karkeasti arvioituna 70 M€, josta kunnille n. 16,4 M€ (+alv kaikki yritykset n. 400 M€ valtiolle). Yritysten tuottama tulovero kunnille oli laskennallisesti vastaavasti yli 140 M€ ollen keskimäärin noin 43 % kunnallisveroista. Vieremän alhaista prosenttia selittää talouden suuryritysrippuvuus. Kunnista, joista pendelöinti on suuri, luvut antavat liian vaatimattoman kuvan pk-yritysten osuudesta. Työllisyyden ylläpidon kannalta tärkeintä on ostovoiman tuottaminen, yhteensä n. 1,4 Mrd€. Työpaikkaomavaraisuus on kauttaaltaan hyvää tasoa.

PK-yritysten aikaansaama ostovoina merkitsee alueelle suurta vuotuista tulonsiirtoa, joka kumuloituu kulutuskysynnän kautta suurelta osin takaisin alueelle. Maakunnan elinvoimaisuus perustuukin elinvoimaisen pk-yritystoiminnan varaan. Julkisten työpaikkojen rooli on verotuettona korkeintaan kolmasosa pk-sektorin tuotosta, ja sekin perustuu pääosin pk-sektorin verotuotoilla maksettuihin palkkoihin.

Yhteisöveroilla on roolinsa kuntien taloudessa. Vuonna 2025 yhteisöverosta kunnille tuloutettava osuus verotuloista vaihtelee Pohjois-Savossa arviolta n. 9-34 %, valtakunnallisesti keskimäärin noin 13 %. Pk-yritysten osuus vaihtelee kunnan yritysraakenteesta riippuen. Yhteisöveroon sisältyy myös kunnittain paljonkin vaihteleva metsäerä. Yhteisöveron tarkka kohdentaminen pk-sektoriin on käytännössä mahdotonta. Yrityksiin sisältyy monentyyppisiä yritysmuotoja ja myös isompien yritysten filiaaleja kuten pankkeja, osuusliikkeitä ja vakuutusyhtiöiden toimipaikkoja. Yhteenvetolaskelmassa yhteisöverotuotot on arvioitu yritysten suhteellisen osuuden mukaan kunnan tuloveroihin.

Kiinteistöverot muodostavat kuntien verotuloista Suomessa keskimäärin 17 % (Pohjois-Savo 22,8 %, 2024) vaihdellen kuitenkin suuresti kunnittain. Vuoden 2024 tilitetyt kiinteistöverot olivat Pohjois-Savossa n. 96,5 M€. Euromääräisesti kiinteistöverot ovat jatkuvassa kasvussa paikaten kuntien kriisiytyvää taloutta syöden ostovoimaa kuten muutkin verot. Vireillä oleva kiinteistöverouudistus uhkaa nostaa veroja ja nakertaa ostovoimaa entistä enemmän kuntien talouden heiketessä. Tuulivoimala-alueiden kiinteistöverot ovat kirittäneet kilpailua tuulivoimaloista kuntiin ”hinnalla millä hyvänsä”. Valtiovallan suunnitelmat tuulivoimala-alueiden kiinteistöverotulojen hajauttamisesta useammalle kunnalla herättää kyllä huolta innokkaimpien tuulivoimalakuntien talousjohdossa. Kiinteistöverosta mainittava osuus varsinkin maa-seutukunnissa muodostuu pk-yritysten kiinteistöistä ja palveluksessa olevan henkilöstön kiinteistöveroista siinä suhteessa, missä pk-yritykset kunnan verotuloja muutenkin tuottavat. Maa-seutukunnissa pk-yritysten ja niiden henkilöstön osuus on suurin, koska suuria yrityksiä ei ole. Toki kauppa-, vakuutus- ja pankkiketjujen filiaalien kiinteistöt muodostavat kiinteistöveroista ehkä mainittavankin osuuden. Pohjois-Savossa toimii yhteensäkin vai muutama suuryritys; Iisalmessa, Keiteleellä ja Vieremällä.

Työpaikkaomavaraisuus vaihtelee paljon kunnittain; muutamissa se on yli 100 %. Matala työpaikkaomavaraisuus on riskitekijä laskusuhdanteissa, koska pendelöinnistä suuri osa kohdistuu naapurikuntien suuriinkin yrityksiin, jotka ovat alttiita lomautuksille ja irtisanomisille laskusuhdanteissa. Pohjois-Savossa kuluvan vuosikymmenen alun kasvun jälkeen teollisuuden liikevaihto on merkittävästi supistunut viime vuosina (foresavo.fi). Runsaan pendelöinnin vuoksi pk-yritysten osuus kunnan veroista näyttää näiden kuntien osalta pienemmältä, koska naapurikunnissa työssä käyvät veronmaksajat tuovat verotulonsa niiden pk-yrityksistä, suuryrityksistä tai julkiselta sektorilta. Työpaikkaomavaraisuus ei sinänsä ole menestyksen tae. Epävarmat työpaikat ja pendelöinti voivat näkyä varsinkin matalasuhdanteissa korkeana työttömyytenä ja verotulojen vähenemisenä.

Monimutkaisesti lasketut valtionosuudet muodostavat kuntien tuloista merkittävän osan. Valtionosuuksien keskimääräinen osuus Pohjois-Savon kuntien verorahoituksesta vuonna 2025 on 40 % kaikkiaan 133 M€ ollen per asukas on n. 540 € vaihdellen -155 €:sta 1502 €:on. Soteuudistus iski erityisesti Kaavin valtionosuuksiin. Valtionosuuksia varten kerätyistä verosta merkittävä osa tulee pk-yritysten ja niiden työntekijöiden tuloveroista sekä alv-tuotosta.

Taulukossa 4 raportoidaan Pohjois-Savon kuntien työttömyysasteet, työttömien työnhakijoiden lukumäärät, työttömien vuoksi menetetty laskennallinen kunnallisvero, sen %-osuus kunnan tuloverotuotosta, työttömyyden vuoksi menetetty laskennallinen valtion vero. Laskelman tarkoitus on erityisesti havahduttaa päätöksentekijöitä työttömyyden suuruusluokasta ja hinnasta. Huomattakoon, että työttömyysluvut koskevat kaikkia työnantajaorganisaatioita. Toki tunnetusti pk-yritykset pitävät työntekijänsä matalasuhdanteessakin viimeiseen asti.

Työttömien määrät ovat melko korkeat asettaen kovan haasteen kunnille siirrettyyn työvälitykseen. Ensi vuoden alusta lukien TE-palveluista vastaavat Keski-Savon, Kuopion ja Ylä-Savon työllisyysalue. Työllisyysalueille on siirretty 180 asiantuntijaa. Ottaen huomioon aiempien TE-keskusten työllisyystoimien heikohko vaikuttavuus henkilömäärä tuntuu suurelta. 24/7-työnhakunavigaattorilla voisi säästää huomattavan määrän kustannuksia. Pohjois-Savon työllisyysalueet toimivat vastuukuntamallilla.

Taulukko 4. Pohjois-Savon kuntien työttömyysasteet 01/25 tilanteen mukaan, työttömien työnhakijoiden lukumäärät, työttömien vuoksi menetetty laskennallinen kunnallisvero, sen %-osuus kunnan tuloverotulosta, työttömyyden vuoksi menetetty laskennallinen valtion vero, työttömyyden vuoksi menetetty ostovoima, pitkäaikaistyöttömät ja pitkäaikaistyöttömän mahdollinen korvaus kunnalta.

KUNTA	Työttömyys % 01/25	Työttömät työnhakijat 01/25	Tyött. vuoksi menetetty kunn. vero M€	Tyött. vuoksi menetetty kunn. vero % kunn. verosta	Tyött. vuoksi menetetty valtion vero M€	Tyött. vuoksi menetetty ostovoima	Pitkäaikaisyöttömät 01/25	Pitkäaik. työttömän korvaus kunnalta min./vuosi 01/2025 tilanteen mukaan 1000€
Iisalmi	14,3	1222	3,80	14,1	12,2	39,91	394	1906
Joroinen	11,6	245	0,83	19,0	2,5	7,93	58	281
Kaavi	15	171	0,66	23,8	1,7	5,47	62	300
Keitele	12	88	0,27	9,6	0,9	2,87	21	102
Kiuruvesi	12	365	1,37	16,4	3,7	11,71	121	585
Kuopio	12,4	7621	24,31	13,8	76,3	248,92	2726	13186
Lapinlahti	10,6	428	1,58	16,2	4,3	13,73	127	614
Leppävirta	11,6	471	1,56	17,2	4,7	15,30	136	658
Pielavesi	11	165	0,59	15,2	1,7	5,31	51	247
Rautalampi	10,8	145	0,57	17,4	1,5	4,61	37	179
Rautavaara	14,5	79	0,29	20,2	0,8	2,53	19	92
Siilinjärvi	9,9	974	3,61	13,6	9,8	31,39	274	1325
Sonkajärvi	12,9	192	0,65	18,2	1,9	6,22	59	285
Suonenjoki	9,9	303	1,09	13,3	3,0	9,76	64	310
Tervo	11,8	69	0,27	20,2	0,7	2,20	20	97
Tuusniemi	11,5	108	0,40	18,7	1,1	3,47	48	232
Varkaus	17,1	1425	4,94	18,0	14,3	51,85	327	1582
Vesanto	13,8	94	0,34	19,3	0,9	3,02	27	131
Vieremä	10,9	145	0,48	7,5	1,5	4,70	42	203
Pohjois-Savo	12,5	14310	962,61	14,5	143,3	470,91	4613	22 314

Pohjois-Savoon muodostuvien työllisyysalueiden osalta Keski-Savon työllisyysalueen kunnissa oli tammikuun lopussa 3 016 työtöntä työnhakijaa (ml. lomautetut), Kuopion työllisyysalueen kunnissa 10 080 ja Ylä-Savon työllisyysalueen kunnissa 2 089. Työttömien työnhakijoiden määrät kasvoivat edelliseen vuoteen verrattuna Keski-Savon työllisyysalueen kunnissa 420:llä (16 %), Kuopion työllisyysalueen kunnissa 925:llä (10 %) ja Ylä-Savon työllisyysalueen

kunnissa 21:llä (1 %) (Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskus, Pohjois-Savo, Työllisyyskatsaus 2025). Työllisyyden laskun keskeinen syy juontaa pääosin teollisuuden liikevaihdon laskuista.

Työttömyyden aiheuttama verojen ja ostovoiman menetys ja pitkäaikaistyöttömyydestä aiheutuva kustannus ovat kova rasite kuntataloudelle niin nuorekkaammissa kuin ikääntyneemmissäkin kunnissa.¹ Kuntatalouden kannalta uutta työtä pitäisi löytyä nimenomaan yksityiseltä sektorilta. Kuten raportin eri yhteyksissäkin on mainittu, Pohjois-Savossa on kosolti tarjontaa yritystoiminnan ja uusyrittämisen kehittämiseksi. Verrattuna aikaisempaan TE-keskusten vastuulla olleeseen työnvälitykseen ja valmennukseen toiminnassa pitäisi nousta aivan uudelle tasolle. Työnhakijoita pitäisi valmentaa osaamiseltaan ja henkilöltään työyhteisöihin sopiviksi. Työn sisällöt ovat kuitenkin kehittyneet merkittävästi, joten suurelle osalle työttömiä osaamistavoite on karannut käsistä. Myös tekoälyn lisääntyvä hyödyntäminen tulee muuttamaan työn sisältöjä ja lopettamaan ammatteja aiheuttaen lisää työttömyyttä; se ei niinkään luo merkittävästi uusia työtilaisuuksia.

Pohjois-Savon korkeahkolle työttömyydellä (12,6 %, 02/2025) ei ole mitään yksittäistä selittävää tekijää, mutta teollisuuden viimeaikaiselle pienelle hiipumiselle elinkeinorakenteen muutos ja ikärakenteen muutos ovat keskeiset vaikuttajat. Työikäisen väestön osuus on n. 59 %, mutta kuntakohtaiset erot ovat suuret. Erityisesti alkutuotantovaltaisissa kunnissa työikäisen väestön väheneminen on ollut viimeisen 15 vuoden aikana jyrkkää. Ns. suurten työnantajien määrä on vähenemässä ja pk-yritykset ovat käytännössä ainoita työllisyyden lisääjiä valtakunnallisessa merkityksessä. Esimerkiksi Varkaudessa uskottiin vielä 2000-luvun alussakin suurten yritysten voimaan ja mm. hyvin toimiva yrittäjyyskasvatushanke kouluissa lopetettiin. Enää ei ole suuryrityksiä, yrityksiä toki paljonkin. Työttömyys on kuitenkin Pohjois-Savon korkein. Elinkeinorakenteen muuntumista kohti pk-yritysvaltaisuutta olisi ollut hyvä kannustaa varhemmin. Pohjois-Savon kunnissa on melko hyvä pk-yrityskanta, mutta liiallinen riippuvuus keskuskaupunkien työpaikoista on riskialtista. Keskuskaupungin työvoimareservinä olo on verotuoitojen kannalta edullista, mutta pitkällä aikavälillä nykyisen teollisen kehityksen valossa epävarmaa ja saattaa laimentaa oman kunnan yritystoiminnan kannustamista.

Pk-yritysten työllistämisaikutus ja verotuotto ovat kunnissa ratkaisevan suuria varsinkin, kun ottaa huomioon, että julkishallinnon työpaikat eivät varsinaisesti tuota aitoa taloudellista lisäarvoa, vaan niiden palkkakustannukset ja sitä kautta verotuotto ovat tavallaan vain yksityisen sektorin tuottaman verotuoton kierrätystä. Kuntien palvelutuotannon taloudellinen merkitys aitona jalostusarvoa lisäävänä tuottona on marginaalinen kokonaiskuluihin ja -tuloihin nähden. Asukkaat ovat verojensa kautta maksaneet useimmat julkiset palvelut, joten ne eivät siten ole uutta lisäarvoa tuottavaa, itsensä kustantavaa palvelutuotantoa.

Yrittäjien määrä useimmissa kunnissa on merkittävä (Taulukko 5). Yrittäjien osuus työllisistä monissa kunnissa on jopa huomattavan korkea, koska yksinyrittäjien määrä on korkea. Huomattakoon, että samalla yrittäjällä voi olla useampi yritys, mikä vaikuttaa yrittäjien kokonaismäärään. Alkutuotannon suhteellinen osuus heijastuu luonnollisesti muun yrittäjyyden suhteelliseen osuuteen. Teollisuuden osuus työvoimasta korostuu luonnollisesti vähemmän maatalousvaltaisissa kunnissa kuin kaupunkikeskuksissa ja isojen yritysten kunnissa. Mökkitaajuus ei näy mainittavasti heijastuvan kaupan alan työllisyyteen.

¹ Yli 300 päivää työttömänä olleesta kunta maksaa Kelalle 50 prosenttia työmarkkinatuen määrästä, työttömyyspäivien noustessa yli tuhan-teen, kunta maksaa jatkossa 70 prosenttia tuesta. Kaikkiaan tukijärjestelmä palkka- ja muine tukineen on monimutkainen.

Alkutuotannon osuus on korkeahko monissa Pohjois-Savon kunnissa, esimerkiksi Kiuruvedellä, Lapinlahdella, Pielavedellä, Sonkajärvellä, Tuusniemellä, Rautalammilla, Tervossa, Vessannolla ja teollisuuskunta Vieremälläkin, joissa se samalla osaltaan näkyy pk-yritysten keskimääräistä pienempänä osuutena pk-yritysten työpaikoista näissä kunnissa.

Taulukko 5. Yritysprofiili: Yrittäjiä, yritysaloja, näkökulmia

Kunta	Yrittäjiä (2023)	Mies/nais-yrittäjät yritystajista %	Yrittäjien % työllisistä	Yrityshenki-löston osuus työllisistä %	Alkutuotannon % työllisistä	Teollisuuden työvoima % työllisistä	Palvelujen osuus työllisistä %	Kauppan alan työvoima % työllisistä	Kesämökkitiheys/ 1000 asukasta	Yrittäjien % valtuuteista
Iisalmi	812	65/35	9,4	51,6	3,6	28,0	67,6	11,9	52	28 %
Joroinen	247	73/23	19,2	56,8	25,5	21,6	51,1	5,5	253	38 %
Kaavi	134	65/35	18,7	53,9	13,9	24,1	61,8	7,8	459	41 %
Keitele	120	68/32	13,2	67,8	12,6	38,4	48,4	4,1	198	21 %
Kiuruvesi	607	70/30	27,2	41,7	24,2	15,0	59,6	8	130	48 %
Kuopio	4 535	65/35	8,2	38,2	2,4	15,1	81,5	10,4	84	19 %
Lapinlahti	547	67/33	20,7	48,6	17,5	25,6	56,5	6,4	176	39 %
Leppävirta	382	70/30	13,9	61,0	7,1	40,7	51,6	6,7	360	29 %
Pielavesi	284	68/32	26,2	35,6	23,3	10,3	64,8	7,4	332	33 %
Rautalampi	249	75/25	29,9	46,0	17,9	15,9	64,1	8,8	555	14 %
Rautavaara	82	71/29	20,9	38,0	13,0	12,2	75,6	4,5	379	20 %
Siilinjärvi	744	69/31	10,4	41,0	3,5	30,4	64,9	9	43	21 %
Sonkajärvi	243	72/28	23,1	34,3	20,0	15,4	63,0	5,1	240	19 %
Suonenjoki	316	73/27	13,9	52,2	7,5	28,7	62,8	8,9	140	22 %
Tervo	93	67/33	27,3	39,6	17,6	6,3	74,1	5,2	652	29 %
Tuusniemi	135	72/28	23,3	35,2	21,6	19,0	57,3	6,1	536	24 %
Varkaus	565	65/36	7,1	64,6	1,8	34,3	63,4	10,2	65	19 %
Vesanto	122	70/30	25,1	35,2	18,3	5,8	71,8	12,3	388	24 %
Vieremä	298	71/29	15,4	20,1	16,9	55,9	26,6	5,6	147	43 %
Pohjois-Savo	10 515	67/33	10,7	54,2	5,3	21,3	72,4	9,7	125	27 %

Alkutuotannon osuuden laskiessa ja väestön ikääntyessä on syytä kiinnittää huomiota pk-yritysten elinkykyisyyteen ja lisääntymiseen. Pohjois-Savon maatalousyrittäjien ikäjakauma on ihan luonteva: 18-24 vuotiaat 2,4 %, 25-34 -vuotiaat 10,8 %, 35-44 -vuotiaat 19,9 %, 45-54 -vuotiaat 25,8 %, 55-64 -vuotiaat 39,9 %. Vanhimman ikäluokan osuus merkitsee, että 1 260 tilaa tarvitsee jatkajan kymmenen vuoden sisällä.

Pohjois-Savossa 60 vuotiaista tai vanhemmista yrittäjistä vain 5 %:lla on dokumentoitu omistajanvaihtosuunnitelma, 53 %:lla se on mielessä, mutta 42 prosentilla yrityksistä ei ole mitään omistajanvaihdossuunnitelmaa. 69 %:lla yrityksistä ei ole omistajastrategiaa, mikä ei sinänsä ole odottamatonta yritysten pieni koko huomioon ottaen. Tutkimuksen (Varamäki ym.2024) otos on hyvin pieni (n=65), mutta antaa melko realistisen kuvan tilanteesta. Pk-yritysbarmetrin (Yrittäjät.fi 2025) tulokset ovat paljolti vastaavia. Yrittäjäjärjestöt varmaankin kannustavat iäkkäitä yrittäjiä pohtimaan omistajanvaihdosta ja yrityksen toiminnan jatkuvuutta. Yrittäjien tietoisuus omistajanvaihdospalveluista Pohjois-Savossa on todella huolestuttavan

heikko; keskimäärin yli puolet ei osaa sanoa, ja keskimäärin parikymmentä prosenttia yrittäjistä on sitä mieltä, että palveluja ei ole. Alkutuotannon yrittäjämäärän vähetessä ja omistajayrittäjien lopettaessa on myös paikka huolehtia muun yritystoiminnan määrän lisääntymisestä. Kuntien talouden kannalta jokainen yritys on arvokas, joten myös kuntien kannattaa olla aktiivisia yritysten jatkuvuuden varmistamisessa.

Valtakunnallisen omistajanvaihdosbarometrin (Varamäki ym. 2024) mukaan 72 % yli 59 vuotiaista yrittäjistä aikoo luopua yrityksen päävastuusta parin kolmen vuoden aikana. Pohjois-Savon yrittäjistä n. 32 % on lähestymässä eläkeikää. Se ei hetikään tunnu hälyttävältä, mutta yritysten määrässä se merkitsee, että noin 3 400 yritystä on kymmenen vuoden sisällä jatkajan tarpeessa. Sinänsä yrittäjien ikäjakauma 18-24 vuotiaat 3,1 %, 25-34 -vuotiaat 13,6 %, 35-44 -vuotiaat 23,8 %, 45-54 -vuotiaat 26,3 % ja 55-64 -vuotiaat 32,3 % on melko tasapainoinen.

Miesten ja naisten osuuksilla yrittäjistä ei ole erityistä itseisarvollista merkitystä, mutta silti se usein herättää kiinnostusta ja keskustelua. Kysymys ei varsinaisesti ole sukupuolesta vaan henkilöiden persoonallistyypeistä. Naisista noin 50 % on tunnepäätöksentekijöitä (Feeling), miehistä vain noin 25 %, eli miehet ovat tekevät päätöksensä enemmän (75 %) loogisen ajattelun (Thinking) perusteella, kun vastaava osuus naisilla 50%. Käytännössä se merkitsee, että merkittävä osa naisista on varovaisempia ja kiinnostuneita enemmän muusta työstä kuin riskialttiista yrittämisestä (esim. Routamaa & Jokinen & Vesalainen, 2000; Routamaa & Hautala, 2009 ym.), Tutkimusten mukaan naiset em. persoonallisuussyystä ovat myös arempia hinnoittelussa ja turhan kohteliaita laskutuksessa (Brandt & Routamaa, 2010). Jos kunnat haluavat enemmän naisyrittäjiä, olisi hyvä valmentaa nykyisiä ja uusia naisyrittäjäehdokkaita tiedostamaan itsetuntemuksen ja oman persoonallisuutensa merkitystä työssä ja muussa elämässä.

Yrittäjien osuus kunnanvaltuutetuista vaihtelee 14 %:sta 48 %:in. Toki yrittäjien määrä kunnassa heijastuu yrittäjävaltuutettujen määrään, mutta muita suoranaisia johtopäätöksiä ei suoranaisesti ole vedettävissä paitsi, että yrittäjyysaktiviteetti on ihan hyvä. Parannettavaa kuitenkin on. Yrittäjien Kuntabarometrissa (2025) Vieremä oli pienten kuntien sarjassa sijalla 3 (2020-24) ja sijalla 1 v. 2024. Muita Pohjois-Savon kuntia ei Kärkikymmeniköissä näkynyt. EK:n Kuntaranking Laittaa Suomen seutukunnat paremmuusjärjestykseen sen mukaan, kuinka hyvän toimintaympäristön ne tarjoavat paikallisille yrityksille, ja nostaa esille alueen kehityskohteita ja vahvuuksia. Pohjois-Savosta vertailussa mukana olleista Kuopion seutukunta löytyy sijalta 15 ja Ylä-Savon seutukunta sijalta 17. Vaikka naapurin, Etelä-Savon Mikkelin (sija 22) ja Savonlinnan (sija 20) seutukunnan jäivät selkeästi taakse, on Pohjois-Savon yrittäjävaltuutetuilla kuin muillakin valtuutetuilla vielä paljon haasteita yrittäjyysympäristön edistämisessä. Erityistä huomiota olisi kiinnittää kunnan virkailijoiden valintaan ja palvelualttiuteen.

Omanlaisensa seutukunnat

Taulukoissa 6-10 tarkastellaan seutukunnittain ryhmiteltynä Pohjois-Savon kuntien asukasluvut, asukkaita/yritys, Pk-yritysten henkilöstön osuus työpaikoista, paikallishallinnon henkilöstön osuus työpaikoista, alkutuotannon osuus työpaikoista, 15-64-vuotiaiden osuus, 64-vuotta vanhempien osuus asukkaista, alle 15-vuotiaiden osuus, omassa kunnassa töissä käyvien osuus, ulkomaan kansalaisten osuus asukkaista sekä taloudellinen huoltosuhde. Tarkoitus ei ole kuntakohtainen analyysi, joskin kunnista esitetään joitakin niiden *tavoitteita ja persoonallisia ominaispiirteitä*. Kaikille seutukunnille yhteinen huoli on väestön väheneminen ja

ikääntyminen, joita eivät seutukuntien vahvuudet luonnonläheisyys ja kauniit, vesistörikkaat maisemat korvaa, paitsi kesäisin mökkiläisten toimesta.

Koillis-Savon seutukuntaa (Taulukko 6) vaivaa edelleen rakennetyöttömyys Stromsdalin konkurssin seurauksia lievittäneestä äkillisen rakennemuutoksen aluestatuksesta huolimatta. Työllisyysaste (Tilastokeskus 2023) on näissä kunnissa Pohjois-Savon heikoin 63 prosentin paikkeilla maakunnan keskiarvon ollessa lähes 71 %. Mainittakoon, että työllisyysasteen kärkipäässä komeilevat mm. pendelöintikunnat Siilinjärvi (77,3 %), Leppävirta (72,3 %) ja Joroinen (72,6, %). Työttömyys on haastavaa, ja sotekehitys harmittaa. Suurena haasteena todella alhaisen työllisyysasteen lisäksi ovat ikärakenne ja väestönkato.

Taulukko 6. Koillis-Savo

Koillis-Savon seutukunta	Asukas-luku	Asukkaita/yritys	Pk-yritysten % työpaikoista	Paikal. hall. henkilöstön %	15-64-vuotiaita %	65- v. %	Alle 15 v. %	Omasakunnassa töissä %	Ulko-maan kansalaisia %	Taloudellinen huoltosuhde
Kaavi	2628	13,4	50,6	25,1	51,0	39,2	10,2	55,5	1,6	212
Rautavaara	1424	15,8	35,0	40,6	48,7	43,2	8,4	65,7	1,1	230
Tuusniemi	2313	11,9	32,9	41,1	49,5	41,8	9,1	53,6	2,1	222
Koko alue	6365	13,7	40,8	34,2	49,9	41,0	9,4	57	1,7	219,4

Väestönkehitys 1980 -2025 12 401 > 6 365

Koillis-Savon seutukunnan yksi vahvuus ovat kesämökit, jotka mm. kiinteistöverojen, palvelujen ja ostovoiman kautta hyödyntävät kuntia. Seutukunnan yhteinen asukasluku on lähellä Suomen kuntien mediaanikokoa (5 895). Pk-yritysbarometrin (2025) perusteella Koillis-Savon näkymät ovat kuitenkin Pohjois-Savon heikoimmat. Barometrin havaintomäärä erityisesti Koillis-Savon osalta oli kuitenkin niin pieni, että siltä osin liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä ei ole syytä tehdä. Pienen kuntakokonaisuuden suhteellisesti korkeat hallintokustannukset houkuttelevat kysymään, miksi kuntia ei yhdistetä.

Karjalasta peräisin oleva ”ihan pimee mutta valtakunnan valoisin” Kaavi tarjoaa kuitenkin monipuolisen jalostukseen, alkutuotantoon ja erityisesti palveluista koostuvan ”timanteilla ja jalokivillä koristetun” elinkeinoportfolion. Pk-yritysten ja yrittäjien osuus ovat hyvällä tasolla, hallintoon ei suhteellisesti tuhlata liikaa. Ikärakenne Kaavilla kuten myös Tuusniemessä näkyy kuitenkin mm. korkeana sairastavuusindekseissä.

Mökkikunta Rautavaaraa on vaivannut väestönkato alkutuotannon vähetessä. Pk-yritysten työpaikkoja on suhteessa paljon paikallishallinnon osuutta vähemmän, mikä tietysti tulee kalliiksi kunnalle. Hallinto vaikuttaa liian raskaalta väkimäärään nähden ainakin numeroiden perusteella. Samalla taloudellinen huoltosuhde on korkea kuten kaikissa seutukunnan kunnissa.

”Oikeitten immeisten pitäjänä” sekä leppoisona kesämökki- ja asuinkuntana Tuusniemi tarjoaa hyvät palvelut sekä uusille että vanhoille yrittäjille, ja tavoitteena on lisätä alueen taloudellista menestystä ja vetovoimaisuutta kehittämis-yhtiö Tuusniemen Teollisuus Oy:n ja Kuopionseudun Uusyrityskeskus ry:n avituksella. Tuusniemi kuuluu Koillis-Savossa ja Kuopionseudulla toimivan Kehittämis-yhdistys Kalakukko ry:n toiminta-alueeseen. Kehittämisaktiviteettia siis

on runsaasti, joskin on myös haastetta. Kuntakin on alkanut selvittää yrittäjien odotuksia joskin hieman jälkijättöisesti vasta kriittisen palauttaan jälkeen, mutta hyvä niinkin.

Kuopion seutukunta (Taulukko 7) on luonnollisesti yksi Itä-Suomen merkittävimmistä kasvukeskuksista; yliopisto, yliopistosairaala, monipuolinen elinkeinorakenne ja vetovoimainen kaupunkiympäristö. Ikärakenne ja taloudellinen huoltosuhde poikkeavat myönteisesti muista seutukunnista, vaikka työttömyyden ja työvoimapulan dilemma muodostaakin haasteita talouden kasvulle. Kuopion seutu tuottaa 36 % Pohjois-Savon viennistä (foresavo.fi).

Kuopio tarjoa maksutonta yrittäjyysneuvontaa matalalla kynnyksellä Business Kuopion palvelukokonaisuudessa. Kaupungin elinkeinoelämän kehittämistoimenpiteissä huomioidaan kaikki toimialat, ja Kuopio korostaa myös maaseutu ympäristönsä yrittäjyysmahdollisuuksia.

Taulukko 7. Kuopion seutukunta

Kuopion seutukunta	Asukas-luku	Asukkaita/yritys	Pk-yritysten % työpaikoista	Paikal. hall. henkilöstön %	15-64-vuotiaita %	65- v. %	Alle 15 v. %	Omasa kunnassa töissä %	Ulko-maan kansalaisia %	Taloudellinen huoltosuhde
Kuopio	125 581	15,2	38,2	28,4	63,6	22,6	13,9	83,9	4,8	131
Siilinjärvi	21 360	17,2	40,5	26,4	58,7	23,3	17,9	39,7	1,6	134
Koko alue	146 941	15,4	38,5	28,2	62,9	22,7	14,5	77,5	3,7	131,1

Väestönkehitys 1980 -2025 114 855 > 145 311

Kuopion maaseudulla on tilaa savolaiselle luovuudelle, yhteisöllisyydelle ja uusille asukkaille. Kaupungin väestö, ikärakenne sekä runsas pk-yrityskanta ovat vahva pohjan menestyvälle elinkeinoelämälle miinuksena kuitenkin melko korkea työttömyys. Isommat kaupungit houkuttelevat monenlaisia asukkaita, ei pelkästään työkykyisiä. Pitkäaikaistyöttömyyden kustannukset ovat korkeat. Yrittäjyysbarometrin tulokset voisivat Kuopionkin osalta olla huomattavasti paremmat. EK:n Kuntaranking-tuloksissa Kuopion seutukunta oli vuonna 2023 sijalla 17, mikä voisi kehittämisspyrkimysten valossa olla parempikin.

Yritystoiminnan ”sykähdyttävä keskus” Siilinjärvi kasvaa ja uudistuu tarjoten kaikenkokoisille yrityksille tukevan ja innostavan kasvualustan. Kuopion tapaan Siilinjärven tämänhetkinen väestö, ikärakenne sekä pk-yrityskanta ovat hyvä pohjan menestyvälle elinkeinoelämälle, mutta riskitekijä on työpaikkariippuvuus naapureista, lähinnä Kuopiosta. Asetelma on samalla lailla luonnoton kuin Vaasalla ja Mustasaarella. Isompi naapuri tarjoaa työpaikat, pieni naapuri kerää veroeurot.

Sisä-Savon (taulukko 8) vahvuuksia ovat luonto, luonnontuotteet ja matkailupotentiaali. Maatalous- ja elintarviketuotannossa on hyvää osaamista. Pienet kunnat aikaansaavat vahvan paikallisen yhteisöllisyyden sekä vakitukselle asutukselle että mökkiläisille, matkailijoille ja vaikkapa etätyöntekijöille. Sisä-Savon kunnat ovat pieniä, ja ikärakenne on eläkeläispainotteinen. Yrittäjyys työllistää kohtalaisesti, mutta myös paikallishallinnon suhteellinen koko on korkea. Asukasmäärät ovat toisaalta hyvin pieniä mediaanikuntakoon ylittävää Suomenjokea lukuun ottamatta, yhdessä vielä paljon alle keskimääräisen kuntakoon. Työttömyysasteet ovat

tässäkin seutukunnassa valtakunnallista keskiarvoa korkeammat, vaikka työvoimapulaakin saattaa esiintyä. Ulkomaalaisiakin jonkin verran työllistetään. Sote-palvelujen etääntyminen on täälläkin herättänyt huolestumista. Yritteliäiden kuntien uhka on väestön ikääntyminen ja väheneminen.

Taulukko 8. Sisä-Savo

Sisä-Savon seutukunta	Asukas-luku	Asukkaita/yritys	Pk-yritysten hlöstö% työpaikoista	Paikallishallinto-henkilöstön %	15-64-vuotiaa, %	65- v. %	Alle 15 v. %	Omasa kunnassa töissä %	Kaupantyyvoima %	Taloudellisen-huoltosuhte
Rautalampi	2 933	15	46,2	29,9	52,2	37,4	10,3	61,3	8,8	188
Suonenjoki	6 708	21	50,4	31,4	53,2	34,5	12,3	65,2	8,9	175
Tervo	1 412	20	38,9	32,6	47,8	44,9	9,7	47,0	5,2	199
Vesanto	1 895	15	33,9	39,5	47,9	43,8	8,2	60,9	212,3	210
Koko alue	12 948	18	46,5	32,2	51,6	37,6	11,0	61,9	9,7	185,3

Väestönkehitys 1980 -2025 19 838 > 12948

Rautalampi ”keskellä ei mitään” tarjoaa ”leipää ja lempeä” uudessa kattavassa elinvoimaohjelmassaan ja yrittäjäkurssin nuorille 4H-yrittäjänä. Positiivista aktiviteettia perinteisessä hie-
man ikääntyneessä mutta myös yrittäjämäisessä kunnassa.

”Suomen herkullisin kunta” Suonenjoki houkuttelee matkailijoita monipuolisilla vaihtoehtoilla luonto- ja kulttuurielämää, ei pelkkiä mansikoita kakun päälle. Työpaikkoja on melko hyvin tarjolla yritteliäissä kunnassa. Mansikanviljelyn teollisuustasolle kehittänyt Mansikka-
kaupunki on työpaikkaomavaraisuudessaan seutukunnan vahvin.

Alkutuotantovaltainen Tervo satsaa myös luontomatkailuun. Kunta on väestöltään ikääntynyt ja riippuvainen naapurikuntien työpaikoista. Tervo alueeltaan ja väkiluvultaan pienimpänä on eniten suuntautunut Kuopion työpaikkoihin. Paikallishallinnon osuus työpaikoista on melko korkea suhteessa pk-yritysten työpaikkoihin. Haasteita riittää pienessä kunnassa. Tervo ja Vesanto ovat alkutuotantopainottuneina vähiten teollistuneita kuntia.

”Ihmisen kokoinen” Vesanto tarjoaa elintarvike-, matkailu- ja marjaosaamista SavoGrow Oy:n kautta. Näille toiminnoille ja palveluille olisikin tilaa, kun paikallishallinnon suhteellinen koko ja ikärakenne ovat melkoisia haasteita. Vuonna 2030 vesantolaisten mediaani-ikä on ennusteen mukaan 64 vuotta.

Varkauden seutukunta (Taulukko 9) on yksi keskeisimmistä Pohjois-Savon talousalueista vastaten noin 30 % Pohjois-Savon viennistä. Se eroaa Kuopion seutukunnan kanssa muista nuoremmalla ikärakenteella ja korkealla pk-yritysten työllisten osuudella. Väestökatokin on hillitympää kuin muissa väestökatoseutukunnissa.

Taulukko 9. Varkauden seutukunta

Varkauden seutukunta	Asukas-luku	Asukkaita/yritys	Pk-yritysten % työpaikoista	Pai-kal. hall. henki-löstö %	15-64-vuotiaita, %	65- v. %	Alle 15 v. %	Omasa-kunnassa töissä %	Ulko-maan kansalaisia %	Talou-delli-nen-huolto-suhde
Joroinen	4 590	13,4	56,3	23,6	51,0	34,1	12,4	45,0	4,9	165
Leppävirta	9 049	14,5	58,5	24,6	48,7	34,1	12,8	54,8	1,8	165
Varkaus	19 727	17,2	63,7	25,3	49,5	34,2	11,0	77,8	3,7	180
Koko alue	33 366	16,0	61,7	25,1	54,4	34,2	11,7	69,1	3,4	173,8

Väestönkehitys 1980 -2025 44 505 > 33 366

Joroisten kunnassa elinvoimaisuutta edistetään turvaamalla ja kehittämällä yritysten toimintaympäristöä sekä tukemalla neuvonnan keinoin yrittäjiä ja yrityksiä niiden eri vaiheissa Navitas Kehitys Oy:n avituksella. Pk-yritysten osuus työpaikoista on hyvä mutta myös alkutuotannon osuus korkea. Omassa kunnassa työskentelevien osuus on melko matala, ja erityisesti Varkaus toimii työpaikkalähteenä. Joroisten maahanmuuttopalveluille onkin tehtävää, koska maahanmuuttajien osuus on Pohjois-Savon korkein.

Leppävirran elinkeinopalvelujen tehtävänä on vaikuttaa uusien yritysten ja työpaikkojen syntymiseen ja huolehtia, että kunta tarjoaa yritykselle menestystä tukevan toimintaympäristön. Kunnassa onkin pk-yritysten työpaikkojen määrä korkea siitäkin huolimatta, että sekä Kuopio että Varkaus naapureina houkuttelevat työpaikoillaan.

Varkaudessa yrittäjien osuus työllisistä on Pohjois-Savon matalin seurauksena teollisesta ja isoja yrityksiä suosineesta kulttuurista takavuosina. Pk-yritysten osuus työpaikoista on kuitenkin korkea ja omassa kunnassa on töitä tarjolla. Johtuen elinkeinorakenteesta työttömyys ja työttömyyskustannukset ovat korkeat. Korkea työttömyysaste ja kaupungistuminen lienevät osasy syy nuorten huolestuneisuutta herättäneeseen päihteiden käyttöön.

Ylä-Savo (Taulukko 10) on vahva teollisuuden tuotannon ja osaamisen alue; vienti 24 % Pohjois-Savossa. Kohtalainen pk-yrityskanta koko seutukunnan alueella osoittaa alueen elinvoimaisuutta, jossa sen vetureina toimivat Iisalmi, Keitele ja Vieremä. Paikallishallinnon työntekijöiden melko korkea osuus työllisistä korostuu kunnissa, joista pendelöinti naapurikuntiin on suuri. Suhteellisen korkea hallinto kustannetaan naapurikuntien työllisyydellä. Työllisyydestä vastaa Ylä-Savon työllisyysalue tehtävälleen melko otollisessa ympäristössä. Teollisuuskunnissa myös ulkomaalaisen työvoiman osuus ja tarve kasvaa.

Yrittäjäsukupolvien rakentama Iisalmi on Ylä-Savon veturi monipuolisen klusterin ja yrityskannan ympäristö, jossa ”solahdat sujuvasti mukaan verkostoihin ja kehittämishankkeiden toimintaan”. Iisalmen profiili on elinvoimainen, yrittäjyys vahvaa, väestörakenne melko tasapainoinen mutta väestömäärällinen ennuste toki laskeva.

Taulukko 10. Ylä-Savo

Ylä-Savon seutukunta	Asukas-luku	Asukkaita/yritys	Pk-yritysten hlöstö % työ-pai-koista	Paikal.hall.henki-löstön %	15-64-vuotiaita, %	65- v. %	Alle 15 v. %	Omas-sa kun-nassa töissä %	Ulko-maan kansa-laisia %	Talou-delli-nen-huol-to-suhde
Iisalmi	20 618	15,8	50,1	24,6	56,6	29,9	13,6	78,1	3,2	161
Keitele	2 035	14,1	65,9	18,8	47,4	42,4	10,5	76,5	3,4	189
Kiuruvesi	7 475	12,5	40,8	30,8	52,3	34,1	13,9	68,7	1,6	176
Lapinlahti	8 975	13,1	46,6	30,2	55,9	31,2	13,4	56,9	2,0	160
Pielavesi	4 073	13,1	33,7	34,9	48,2	40,8	11,1	63,2	1,1	211
Sonkajärvi	3 637	13,6	33,4	31,1	51,0	38,4	11,1	54,5	1,0	193
Vieremä	3 387	13,1	19,3	13,4	57,0	29,6	14,4	69,6	3,8	138
Koko alue	50 200	15,2	44,1	26,0	54,4	32,7	30,7	69,5	2,4	168

Väestönkehitys 1980 -2025 68 705 > 50 200

Vieremällä yhtenä vähistä suuryrityskunnista on samantyyppisiä piirteitä kuin Iisalmella paitsi, että pk-yritysten työllisten osuus on vaatimaton dominoivan teollisen kulttuuriin vuoksi. Ponsse Oyj kunnan johtotähtenä on sytyttänyt paljon muuta yritystoimintaa. Vieremä 2.0 kehittämisohjelma, jonka tavoitteena on rakentaa Vieremän teollisen toimintaympäristön yrityksille ja toimijoille Suomen parhaat kasvu- ja toimintaedellytykset sekä -ympäristö, näyttääkin onnistuneen hyvin, sillä Vieremä sijoittui Yrittäjien kuntabarometrin vertailussa ykköseksi (2024) pienten kuntien sarjassa. Muut Pohjois-Savon kunnat eivät rankinglistojen kärkipäitä tavoittaneet paitsi suurten kuntien sarjassa Kuopio, joka oli Seinäjoen, Kotkan ja Vaasan jälkeen neljäntenä, ja toki Suonenjoki 17. pienten kuntien sarjassa hyvällä keskiarvolla.

”Kummisetien Keitele” tarjoa suurine yrityksineen työtä niin oman kuin naapurikuntienkin asukkaille. Suhteellisesti kevyt hallinto ja pk-yritysten työllisten suuri osuus luovat kunnalle vankan taloudellisen pohjan.

Suomen toiseksi suurin maidontuottaja Kiuruvesi luottaa vielä vahvasti alkutuotantoon työllistään melko hyvin oman kunnan asukkaita.

Lapinlahden elinvoimastrategian kärkitavoitteita ovat vetovoimainen yritys ympäristö, yhteistyö ja verkostoituminen, monipuolinen elinkeinorakenne ja kestävä kasvu sekä hyvät palvelut ja osaava työvoima. Alkutuotannon ja kohtalaisen pk-yritystoiminnan lisäksi Kuopio ja Iisalmi houkuttelevat lapinlahtelaisia ansiotyöhön.

Alkutuotantopainotteinen Pielavesi panostaa tuulivoimamala-alueisiin ja niistä saataviin kiinteistöveroihin, mikä hieman ikääntyneessä kunnassa onkin yksi hyvä selviytymiskeino, ellei kiinteistöverotuottoa aleta tasaamaan kuntien kesken.

Sonkajärvellä maatalousyrittäjäyys tarjoaa viidennekselle työllisistä elannon, ja Ylä-Savon osamisen kehittämisen mallissa pyritään turvaamaan alueen elinkeinoelämän ja työntekijöiden

osaamistarpeita nyt ja tulevaisuudessa. Vieremä ja Iisalmi tarjoavat sonkajärvisille työtä, kun sitä omassa Sonkajärven kunnassa on suhteellisen vähän tarjolla.

Seutukunnat ovat varsin erialaisia sekä asukaslukujen, elinkeinorakenteen että sen perusteella, onko seutukunnassa johtava kaupunkikeskus vai ei. Kaupunkikeskusseutukunnat vastaavat 90 % maakunnan viennistä. Kuopion seutukuntaa lukuun ottamatta seutukunnat ovat väestötappioalueita. Seutukunnilla on myös jonkin verran erilaiset luonto-olosuhteet esimerkiksi luontomatkailun, erämatkailun tai ylipäättään matkailun suhteen. Asukkaita/yritystoimipaikka on eniten suurimmissa kaupunkikeskuksissa ja vastaavasti maaseutukunnissa asukkaita/yritystoimipaikka vähiten. Siten ainakin yrityspalvelujen osalta kuntauudistuksen vastustajien perustelut palvelujen heikkenemisestä ainakin nykytilanteen valossa ovat liioiteltua. Kuten lyhyet kuntakohtaiset kommentit edellä hyvin osoittavat, seutukunnat ja kunnat niissä ovat omaleimaisia, persoonallisia ja ovat hyvin kuvanneet kuntastrategioissaan tai tavoitteissaan omia vahvuuksiaan. Yritystä ei puutu, ja kunnilla on vahvat tavoitteet elinvoimansa säilyttämiseen ja kehittämiseen. Maakunnan monimuotoinen, kaunis luonto mahdollistaa vapaa-ajan luonto- ja muun matkailun kehittämisen aikaisempaa tehokkaamman hyödyntämisen.

Taulukko 11. Pohjois-Savon kuntien väkiluvun muutosennuste 2019-2040 (Tilastokeskus)

	2019	2040	Muutos%	
Iisalmi	21286	17858	-16,1 %	
Joroinen	4741	3583	-24,4 %	
Kaavi	2930	2153	-26,5 %	
Keitele	2210	1704	-22,9 %	
Kiuruvesi	8000	5821	-27,2 %	
Kuopio	119097	120979	1,6 %	
Lapinlahti	9510	7652	-19,5 %	
Leppävirta	9549	7788	-18,4 %	
Pielavesi	4429	3391	-23,4 %	
Rautalampi	3156	2485	-21,3 %	
Rautavaara	1626	1255	-22,8 %	
Siilinjärvi	21655	19874	-8,2 %	
Sonkajärvi	3876	2731	-29,5 %	
Suonenjoki	7072	5952	-15,8 %	
Tervo	1550	1265	-18,4 %	
Tuusniemi	2497	1858	-25,6 %	
Varkaus	20552	16558	-19,4 %	
Vesanto	2012	1395	-30,7 %	
Vieremä	3641	3060	-16,0 %	

Yritystoiminnankin kannalta huolestuttavin piirre Pohjois-Savossa on väestökato tai väestörakenteen ikääntyminen useimmissa kunnissa ja seutukunnissa. Pitkän aikavälin ennuste

vuoteen 2040 Pohjois-Savossa on hyvin mollivoittoinen. Vaikka maakunta ei ole ikärakenteeltaan likikään ikääntynein alue Suomessa, monien kuntien osalta tilanne ja ennuste on kriittinen. Positiivinen työikäisen väestökehitys- ja -rakenne-ennuste lähivuosina on niukasti vain Kuopion seutukunnassa. Huoltosuhteen kehitys on samalla huolestuttava monessa kunnassa. Kuntakohdaisesti korkeimmat työikäisten luvut ovat Kuopion seutukunnassa mahdollistaen hyvän työvoiman saannin. Korkean alkutuotannon kunnissa työikäisten osuudet ovat matalimmat.

Esimerkkejä yhteistyöstä eri toimijoiden välillä

Kuntien ja seutukuntien kuvauksiin ja toimintaan perehtyessä ilmenee yksi Pohjois-Savon menestystekijöitä, yhteistyö kuntien ja yritysten kanssa ja eri kunnissa toimivien kehitysorganisaatioiden ja yritysten yhteistyö. Iisalmen, Kuopion ja Varkauden seutujen yrityksillä on koulutuksen ja viennin aloilla yhteistyötä.

Kuntia yhdistävät metsävarat, runsas vesistö ja moninainen luonto. Nämä tarjoavat erinomaiset mahdollisuudet matkailulle, mitä useat kunnat yrittävätkin hyödyntää sekä vihreän siirtymän hankkeille, esimerkiksi biotaloudelle. Muutama vuosi sitten perustettu Pohjois-Savon Matkailu Oy toimii kuntien ja yritysten omistamana yhteistyöalustana koordinoiden matkailun kehittämistä ja edunvalvontaa maakunnassa tehtävänä kasvattaa alueen kansainvälistä matkailua. Matkailualan yrittäjien kehittämispennistukset ovat saaneet tunnustusta: Pohjois-Savo nimettiin ensimmäisenä Suomessa vuoden 2020 kansainväliseksi European Region of Gastronomy -alueeksi ja vuodelle 2024 samainen tunnus myönnettiin Saimaan alueelle (Etelä-Savo, Etelä-Karjala ja Pohjois-Karjala) (Rakennerahastot.fi). Uutta matkailuliiketoimintaa voidaan saada aikaan tuotteistamalla matkailupalveluja, parantamalla palvelujen saatavuutta ja alan toimijoiden välisellä yhteistyöllä. Matkailualan kasvu edellyttää myös toimivaa infrastruktuuria, liikenteen palveluja ja matkaketjuja. Valtio tukeekin Itä-Suomen matkailua muutamalla miljoonalla. Yksittäisen kunnan hartiat eivät riitäkään kansallisen ja kansainvälisen matkailun järjestämiseen. Pohjois-Savossa on hyvä alku matkailuboomin kehittämiseksi, mutta matkaa on vielä saavuttaa Lapin matkailu, joka tuottaa vuodessa n. 320 M€:n palkka-, yhteisö- ja verotulot. Lapin ilmiön salaisuutta kannattaa siis vakoilla.

BioBoost-hanke yhdistää Savonia-ammattikorkeakoulun ja Itä-Suomen yliopiston osaaminen uusien biopohjaisten materiaalien valmistamiseksi yhdessä paikallisten yritysten kanssa tavoitteena kehittää kestäviä ja kaupallisesti kannattavia biotalousratkaisuja. KEIKA-hankkeen tavoitteena on lisätä terveysteknologian ja terveysalan innovaatioiden määrää Pohjois-Savossa tukien uusien ideoiden kehittämistä ja kaupallistamista yhteistyössä alueen yritysten kanssa edistämällä innovaatiotietoisuutta ja -myönteisyyttä.

Tänä päivänä ei voi olla mainitsematta tekoälyä. Aika suuri osa Pohjois-Savon yrittäjistä ei näe tarvetta tekoälyn soveltamiseen tai pitävät esteenä tiedon ja osaamisen puutetta (ks. Pk-yritysbarometri, kevät 2025 alueraportti, Pohjois-Savo 11.2.2025). Tekoälyn hyödyntäminen Pk-yrityksissä Pohjois-Savossa on siis vielä vaiheessa, mutta tukea on tarjolla. Pohjois-Savossa on Savonia-ammattikorkeakoulun ja Ylä-Savon ammattiopiston yhteishankkeessa (Autonominen kaivinkone, AI-MaSi-hanke) kehitetään tekoälyä, joka ohjaa kaivinkonetta ja arvioi kuljettajan toimintaa. Tavoitteena on lisätä tuottavuutta ja ennakoida huoltotarpeita. Hanke hyödyttää erityisesti Pohjois-Savon koneteollisuutta. (pohjois-savo.fi+1ysao.fi+1Yle.fiysao.fi). Kehitysyhtiö SavoGrow on ottanut käyttöön Noheva-nimisen tekoälybotin (Noheva – tekoälyavustaja

yritysneuvonnassa), joka vastaa yrittäjien kysymyksiin vuorokauden ympäri. Botin avulla on parannettu asiakaspalvelun saavutettavuutta ja tehokkuutta. (savogrow.fi). SavoGrown vetämä hanke (Tekoälyä liiketoimintaan) tukee alueen pk-yrityksiä tekoälyn käyttöönotossa järjestämällä koulutuksia ja kehittämällä tekoälypohjaista yritysneuvontatyökalua yhteistyössä Yrityssalo Oy:n kanssa. (savogrow.fi+[1savogrow.fi+1](https://savogrow.fi)). Elisan ja Suomen Yrittäjien yhteinen Yrittäjät & Tekoäly -oppimiskokonaisuus on tarkoitettu kaikille, jotka haluavat saada tekoälystä tehokkaan apurin yrittäjäarkeensa.

Tekoäly tulee muuttamaan maailmaa, yrityksiä, työtä ja myös kuntia. Samoin kuin höyrykone, automaatio ja tietojenkäsittely muuttivat maailmaa, samaa tekee internetin lisäksi ehkä vielä enemmän tekoäly. Kaikki muutokset ovat maailmalla herättäneet pelkoa, vastustusta, lakkoja ja mielenosoituksia, kaikista on selvitty. Tekoäly näytetään otettavan tyynemmin vastaan; ehkä ei vielä tiedetä sen vaikutuksia. Tekoäly on sanansa mukaisesti toistaiseksi vain tekniikkaa, mutta se tulee muuttamaan työn sisältöjä, hävittämään ammatteja ja yrityksiä. Viitaten Pohjois-Savon elinkeinorakenteeseen (ks. Kuvio 1 ja Taulukko 5), se saattaakin kääntyä pohjois-Savon voitoksi. Vaikka traktoria voi ohjata ilman kuljettajaa pellolla, marjojen poimimiseen ja porkkanoiden harventamiseen ym. tarvitaan vielä kauan ihmistyövoimaakin. Kädentaidot nousevat arvossaan. Kuntien ja alueiden kannattanee miettiä tätä tulevaisuutta koulutusratkaisuisaan.

NÄKYMÄ JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Laskennalliset veroanalyysit osaltaan osoittivat, että pk-yritykset ovat keskeisessä asemassa Pohjois-Savon kuntien taloudessa vaikuttaen oleellisesti työllisyyteen, elinvoimaan ja verotuloihin, kuntatalouden peruspilareihin. Pk-yritysten laskennallinen verotuotto kunnille on merkittävä, keskimäärin n. 40 % tuloveroista ja siihen kiinteistö- ja yhteisverot päälle sekä osto-voima liki puolitoista miljardia euroa. Pohjois-Savon vahvuuksia ovat monipuolinen elinkeinorakenne, aktiivinen ja monipuolinen pk-yritystoiminta sekä runsas koulutustarjonta vetovoimaisessa luontoympäristössä. Monella mittarilla Pohjois-Savo sijoittuu maakuntien top-kuuteen. Suuryrityksiä on vain vajaa kourallinen, joten maakunnan elinvoimaisuus perustuukin elinvoimaisen pk-yritystoiminnan varaan. Yrittäjien osuus työllisistä on sijalla 5 maakuntien joukossa yrittäjien osuuden vaihdellessa työllisistä pienissä kunnissa 14 %:sta 27 %:in. Kuntakohtaisesti paljonkin vaihdellen eri elinkeinoelämän alat ovat maakunnan kunnissa hyvin edustettuina. Nais- ja miesyrittäjien suhteelliset osuudet (33/67) ovat valtakunnan keskitasoa. 16500 pk-yritystä liki 54000 työpaikalla luovat Pohjois-Savossa pohjan hyvälle työllisyydelle, jota vahvistaa vahva perinteinen, monipuolinen alkutuotanto useissa kunnissa.

Pk-yritykset ovat merkittäviä työllistäjiä Pohjois-Savossa. Koska pk-yritykset tarjoavat usein ainoat paikalliset yksityiset työpaikat, pk-yritykset ovat senkin vuoksi merkittävien työllistäjiä Pohjois-Savossa. Kuten kuntia ja seutukuntia indikoivat luvut osoittavat, pk-yritykset edistävät työllisyyttä, kasvattavat verotuloja ja lisäävät alueen elinvoimaa, ovat alueellisen kasvun ja uudistumisen moottoreita. Rakennerahastot.fi:n mukaan EU-rahoitteisten kehittämistoimien seurauksena Pohjois-Savossa yli 400 pk-yrityksen liikevaihto ja henkilöstömäärä ovatkin kasvaneet alueella, ja yli 230 yritystä aloitti vientitoiminnan tai laajensi sitä ohjelmakautena 2014-2023. Maakunnan kasvuyritysten osuus, 38 %, on hieman maan keskiarvoa korkeampi. Vientiyritysten osuus on 17 %. Pk-yritykset, kuntien taloudellisen selkäranka pitää yllä alueiden tasapainoa myös laskusuhdanteissa. Pääosin paikkakuntasidonnaisina, pysyvinä pk-yritykset työllistävät lähialueiden asukkaita ja tuottaen verotulot pääosin sijaintikuntaansa.

Pohjois-Savo on keskisen Suomen virkeintä aluetta. Bruttokansantuotteessa per asukas se on korkeammalla tasolla kuin naapurit ml. Pohjois-Karjala ja Etelä-Savo. Suljettu itäraja on ahdistanut raaka-aine- ja vientituoterepertuaarin vuoksi suuria yrityksiä enemmän kuin pienempiä, mutta kaikkiaan yritysten tuottavuus on korkealla tasolla (vrt. Taulukko 2). Alueella on paljon innovatiivista yritystoimintaa, yliopisto ja yksi Suomen suurimmista ammattikorkeakouluista. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan menojen osalta Pohjois-Savo on maakuntien kuudennella sijalla. Lähinnä johtuen yritysten pienuudesta yritysten yhteistyö korkeakoulujen ja yliopistojen kanssa ja myös ammatillisten oppilaitosten kanssa on niukkaa (Pk-yritysbarometri, syksy 2024 seuturaportti). Ilmiö on yleinen muissakin maakunnissa. Kunnat voisivat olla enemmän katalysaattorina ja puhemiehenä yritysten, oppilaitosten ja kehitysyhtiöiden yhteistyön viritämisessä.

Kuntien vahvuutena on hyvä työpaikkaomavaraisuus mutta kääntöpuolena melko korkea rakennetyöttömyys, joka asettaa kovia haasteita kunnille sysätylle työnvälitysvollisuudelle. Pohjois-Savon osalta uhkana on pitkäaikaistyöttömien vuoksi miljoonien sakkomaksut. Kuten laskelmakin (Taulukko 4) osoittaa, työttömyys maksaa paljon myös menetettyinä veroeuroina ja ostovoimana, joten kumulatiivinen työttömyyden hinta on entistä vakavammin otettava syyniin. Kunnilla on yrittäjyyden kehittämishankkeita lukuisasti, mutta haastetta on. Pendelöinti maakunnan keskuskaupunkeihin ympäristökunnista on vilkasta sisältäen uhkansa. Työpaikkariippuvuus ei ole hyväksi, vaikka lopettamisriskialttiita suuryrityksiä ei suuremmin akuutisti ole.

Elinkeinorakenteen muutos, väestökato ja ikärakenteen muutos ovat muutamissa kunnissa kriittinen tekijä. Taloudellinen huoltosuhde on korkea, yrittäjien ja yritysten työllistämien osuus on vaatimattomampi kuin elinvoimaisemmissa kunnissa, ja paikallishallinnon kustannusten suhteellinen osuus puolestaan korkeahko. Ostovoiman ja kunnan houkuttelevuuden näkökulmasta kuntaveroaaste pitäisi minimoida. Herää välttämättä Suomessa arkaluonteinen kysymys, olisiko parempi laittaa 'hynttyyt yhteen' eli kuntia yhteen, jotta pärjättäisiin yksillä hallintokustannuksilla ja vaikkapa pikku koulut voitaisiin kyllä säästää ja vapauttaa työvoimaa yrityksille. Tuulivoimaloista jotkut kunnat etsivät tuloapua, joka saattaa kuitenkin huveta mahdolliseen kiinteistöverotulojen tasaukseen. Tyylivoimala-alueita maakuntakaavassa riittääkin, 24 kpl, sijaiten Joroisissa, Kaavilla, Kuopiossa, Leppävirralla ja Rautavaaralla,

Keskuskaupunkiseutukuntien ja 'maaseutuseutukuntien' välillä on suuria eroja mm. ikärakenteessa, elinkeinorakenteessa ja näiden seurauksena myös taloudellisessa huoltosuhteessa. Seutukunnilla on siten erityyppisiä haasteita, joista väestökato ja ikääntyvä väestörakenne ovat yksi hankalimmista. Vain Kuopion seutukunta on juuri ja juuri plussan puolella. Kunnissa ja seutukunnissa pitäisi luoda uutta yritystoimintaa taloutta vahvistamaan, työllistämään ja houkuttelemaan uusia asukkaita ja matkailijoita. Vanha ja uusi yritystoiminta tarvitsee varmistuksen saatavilla olevasta työvoimasta, jota ikärakenteeltaan vanhoissa kunnissa ei välttämättä ole.

Pohjois-Savon luonto tarjoaa erinomaiset olosuhteet luontoaktiviteeteille ja matkailulle. Vaikka yritystoiminnan edistämisessä on yhteistoimintaa ja yhteisiä kehittämisorganisaatioita, jossain määrin on havaittavissa kuntien keskinäistä kilpailua yrityksistä ja esimerkiksi luontomatkailuhoukutuksista. Toki kuntien kannattaakin toisaalta varsinkin lähimatkailussa hyödyntää paikallista luontoantia. Kilpailu on aktiivisuuden kannalta yleensä hyvä, mutta voi esimerkiksi yksittäisten kuntien voimin tuottaa liian pienimuotoisia, vähemmän kannattavia palveluita.

Pohjois-Savon Matkailu Oy tarjoaakin leveämmät hartiat laajamittaisemmalle kotimaisen ja kansainvälisen matkailun kehittämiseksi. Nykyisellään Itä-Suomen luontoelämysten ja matkailumahdollisuuksien tunnettuus ainakaan Länsi-Suomen näkökulmasta ei ole riittävä. Koronaepidemia lisäsi voimakkaasti kotimaan omatoimista matkailua. Matkailuauto- ja asuntovaunumatkailu lisääntyivät voimakkaasti. Tutkimuksen mukaan ko. matkailijat jättävät vierailumatkoillaan kuntiin sievoisen määrän euroja. Valitettavasti on yleistynyt, että kunnat ja kyläyhteisöt pystyttelevät kilpaa leirintä- ja matkailuauton parkkikieltokylttejä ”joka notkoon ja saaremaan” estäen matkailijoiden viipymisen paikkakunnalla. Sen sijaan, kuten on esimerkiksi Ruotsissa ja eteläisemmässä Euroopassa, kaupungit ja kunnat houkuttelevat matkailijoita maksuttomilla matkaparkeilla ja esteettömällä pysäköinnillä. Jo siivottomat, roskakorittomat taukopaikat Suomessa houkuttelevat ajamaan nopeasti kunnasta ohi. Kunnilla olisi paljon tehtävää ja mahdollisuuksia.

Vaikka pk-yritysten näkymät ovat pääosin positiivisia, alueella on haasteita, kuten työvoiman saatavuus ja samalla korkea työttömyys. Työttömyydestä huolimatta työvoimapula on noussut merkittäväksi kasvun esteeksi, mikä korostaa tarvetta osaavan työvoiman koulutukseen ja houkutteluun alueelle. Työttömyys puolestaan on osaltaan myös rakennetyöttömyyttä, jonka korjaaminen on pitkäaikainen, ehkä ratkaisematon ongelma. Pk-yritysvaltaisissa kunnissa työttömyys on Pohjois-Savon alueen matalinta joskin sielläkin turhan suurta.

Kuntien kannattaa panostaa yhä enemmän pk-yritystoiminnan toimintaedellytysten kehittämiseen, koska on olemassa epäilyksetön näyttö pk-sektorin vakautta ja työllisyyttä ylläpitävästä voimasta. Pk-sektori tuottaa suurimman osan kuntien ’aidosta’ verotulosta. Suhdannevaihtelut jäävät hallittaviksi pk-yritysvaltaisuuden ansiosta. Kuten luvut ja trendit osoittavat, paikallinen pk-yritystoiminta mahdollistaa ennakoitavamman ja vakaamman taloudellisen kehityksen ja sen seurauksena positiiviset immateriaaliset seurannaisvaikutukset.

Pohjois-Savon maakunnankin suuri ongelma on laitaosien väen hiipuminen ja kasvun keskityminen Kuopion ympäristöön, vaikka seutukunnissa on paljon monipuolista ja menestyvää yritystoimintaa. Väistämätöntä väestökatoa reuna-alueilta voidaan jossain määrin yrittää hillitä ja hidastaa uusperustannalla ja yritysten toimintaedellytysten kehittämällä. Paikallisen ostovoiman vähyys rajoittaa, minkälainen yritystoiminta voi ylipäänsä sijoittua haja-asutusalueille. Väestön ikääntyminen ja nuorison muutto kasvukeskuksiin heikentää olemassa olevien yritysten työvoimansaantia ja uusperustannan mahdollisuuksia. Toisaalta on itsestään selvää, että nuoriso hakeutuu sinne, missä on koulutusta vastaavaa työtä tarjolla. Oppisopimuskoulutusta voimakkaasti lisäämällä ja ammatillista koulutusta kehittämällä (esim. Tanskan mallin mukaan teoria- ja työharjoittelujaksoja vuorottelevaksi) voisi juurruttaa nuoria aikuisia kotiseuduilleen nykyistä paremmin ja estää samalla syrjäytymistä. Sivukylien palveluita ei uhkaa kuntauudistus vaan työikäisen väestön siirtyminen työtilaisuuksia ja elinvoimaisia, immateriaalisestikin rikkaampia asuinympäristöjä tarjoaviin kuntiin.

Kuten kuntien luonnehdinnat Taulukoiden 6-10 yhteydessä osoittavat, hyvinkin erilaisten seutukuntien kunnilla on omaleimaisia, kuntien vahvuuksiin nojaavia tavoitteita ja pyrkimyksiä elinvoimansa kehittämiseksi. Kunnissa ei ole jääty lepäämään laakereillaan vaan toimitaan kohti haastavia tavoitteita ja visioita.

Tutkimukset osoittavat, että alueen yrittäjyyshenkisyydellä, jopa yksittäisillä kunnan johtavilla virkamiehillä voi olla suuri merkitys (esim. Routamaa ym. 2000). Yrittäjähenkisen kunnanjohto

ja valtuusto voivat saada paljon hyvää aikaan. Pohjois-Savossa ovatkin yrittäjien ja yrittäjäjärjestöjen edustajat hyvin edustettuna kunnan luottamustehtävissä. Kunnan ja yritysten hyvä yhteistyö on kunnan vireyden ja hyvinvoinnin edellytys. Kunta voi esimerkiksi yrittäjyyttä ymmärtävillä virkamiehillä, toimivalla kaavoituksella ja järkevällä hankintapolitiikalla edesauttaa pk-sektorin kehittymistä alueellaan, mikä tietysti edellyttää vastuuntuntoa ja aktiivisuutta myös yrittäjiltä. Valitettavasti kerrotaan myös kokemuksia esimerkiksi rakennustarkastajista ja kaavoittajista, jotka ovat niuhottamisellaan kartoittaneet yrityksiä kunnista. Henkilöstövalintoihin on siis syytä kohdistaa erityistä huomiota. Asiakaskeskeisyyden pitää toteutua myös kunnan töissä. Teollisuuspaikkakunnilla virkamiesjohto saattaa samaistua suurten yritysten edustajiin. Pienyrittäjällä harvemmin on mahdollisuuksia kutsua valtuutettuja tai kaupungin virkamiehiä kokkareihin. Tutkimusten mukaan (esim. Routamaa 2010) yrittäjät eivät anele etuja kunnilta vaan odottavat asiallisia toimintaolosuhteita. Yrittäjien toimintaolosuhteista kannattaa siis olla tietoisia ja pitää hyvää huolta.

Vaikka sekä yrittäjien että maatalousyrittäjien ikäjakaumat Pohjois-Savossa ovatkin melko tasapainoiset, ikääntyviäkin yrittäjiä ja heidän yrityksiään on lukuisasti. Sukupolven- ja omistajanvaihdoksiin pitää kiinnittää myös erityistä huolta, koska yrittäjien valmistautuminen sukupolvenvaihtoon tai muuhun yrittäjyydestä luopumiseen oli tutkimusten ja barometrien mukaan niukahkoa ja tietoisuus tarjolla olevasta avusta niukkaa. Kunta tai ulkopuoliset eivät voi yrittäjää määrällä, mutta neuvoja ja tukea kannattaa halukkaille tarjota. Useimmat yrityksen lopettamista aikovat ovat 'omistajan näköisiä', joten jatkajan löytäminen voi olla vaikeata. Elin-kykyisiä yrityksiä voidaan auttaa pysymään hengissä mm. omistajavaihdoksia ja sukupolvenvaihdoksia avittamalla sekä oppisopimuskoulutuksella. Toki yrityksiä kuolee ja uusia syntyy. Tärkeintä on yrityskentän dynamiikka; uusia näyttää syntyvän enemmän kuin vanhoja poistuu. Todettakoon, että niin sukupolvenvaihdosta kuin yritysten myyntiäkin helpottaa yrityksen osakeyhtiömuoto. Yrityksen arvottaminen on helpompaa kuin muissa yhtiömuodoissa. Senhän tekee osaltaan jo verottajakin. Yhtiöveron lasku 18 prosenttiin vuodesta 2027 lähtien tekee myös osakeyhtiömuodosta entistä houkuttelevamman. Yhteisöveron laskiessa työllistävän pk-sektorin merkitys yhä nousee.

Sukupolvenvaihdos on pitkä prosessi, ja siihen myös pitäisi valmentaa, joskin syvällisempää valmennustietoutta vaihdoksen ei-numeerisesta puolesta ei liiemmin ole. 'Laudat liikkeiden ikkunoissa' merkitsevät myös työikäisen väestön pakoa suuriin asutuskeskuksiin ja etelään. Eikä sieltä ole paluuta. Jokaisen yrityksen menettäminen on tappio, mutta varsinkin ainoan erikoisliikkeen lopettaminen kunnan keskustassa merkitsee vuosittaisten yhteisö-, palkka-, ja kiinteistöverojen menetysten lisäksi asiakasvirran suuntautumisena toiseen kuntaan tai keskukseen ja asiointia laajemminkin siellä. Ostovoimaa siirtyy kunnan ulkopuolelle, lopettanut yrittäjä ja mahdolliset työntekijät siirtyvät työnhakuun muualle vieden verotulonsa ja ostovoimansa mukanaan. Kunnan sosiaalinen pääoma ja imago heikkenee vauhdittaen ketjureaktiota palvelujen heikkenemiseen.

Elävien kylä- ja kuntakeskusten ylläpito kaavoituksella, yrittäjyyden edellytysten edistämällä, yrittäjien kuulemisella ja kunnan paikallisuutta tukevilla hankintapäätöksillä jne. on elintärkeitä. Uusperustantaan olisi myös hyvä panostaa entistäkin pontevammin ei vain väestöltään hiipuvissa seutukunnissa vaan koko maakunnassa varsinkin, kun työllisyystaso on heikko. Rakennetyöttömyyttä ei pelkällä uusyrittäjyydellä korjata mutta voidaan helpottaa. Esimerkiksi Ruotsissa yrittäjyyden edistäminen ja uusperustanta ovat huomattavasti

arvostetummassa asemassa kuin Suomessa, ja siksi työllisyysaste onkin kymmenkunta prosenttiyksikköä korkeampi.

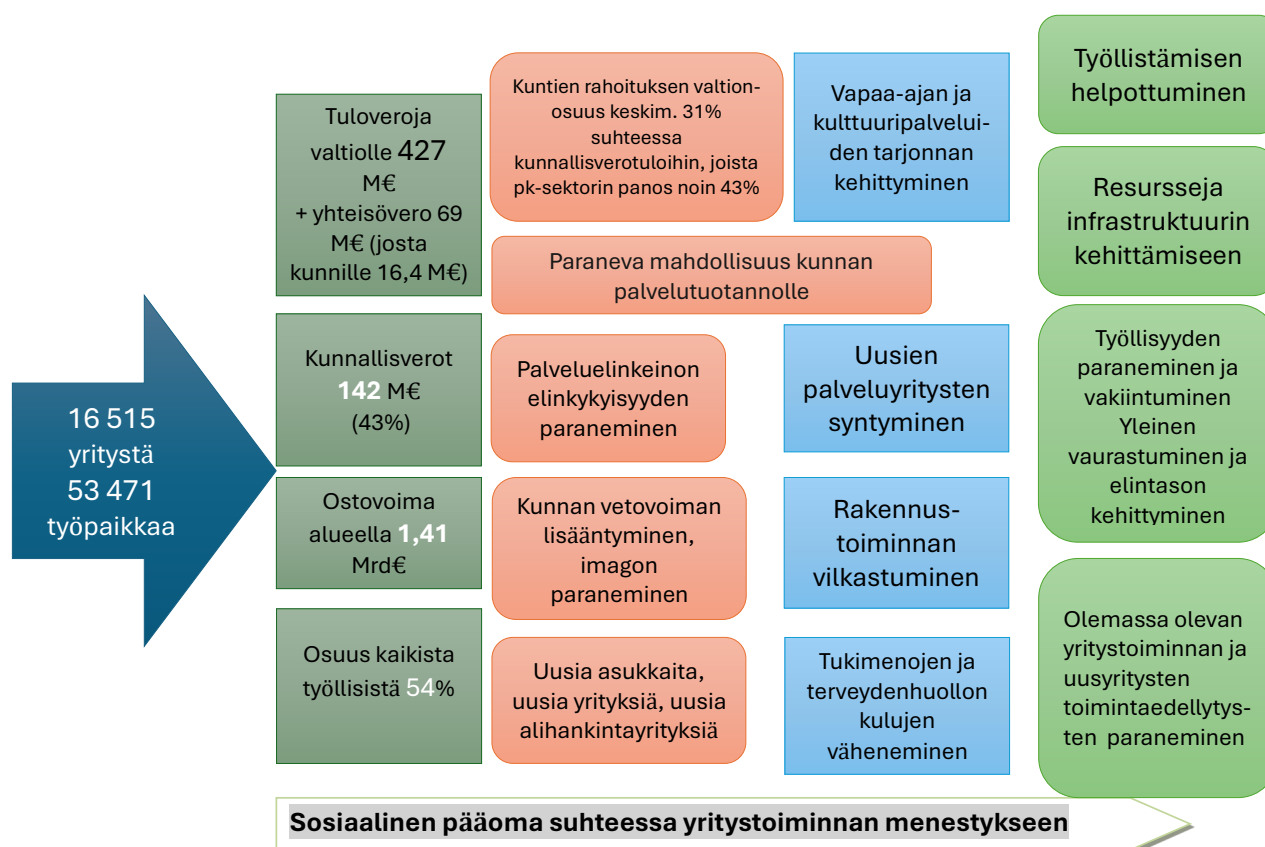
Kuntapäättäjien asenne pk-yrityksiin on yleisessä keskustelussa melko myönteistä. Kuitenkin esimerkiksi kunnallisessa päätöksenteossa suhtautuminen yrittäjyyteen vaihtelee suuresti niin ajallisesti kuin paikallisestikin. Yrittäjien kuntabarometrin ja EK:n rankingien mukaan Pohjois-Savo ei mitenkään loista kärkipaikoilla. Kuntapäättäjien ja yrittäjien saumattomalla yhteistyöllä ja hyvällä keskinäisellä kommunikaatiolla on saavutettu selvityksissä parhaiten menestyvillä alueilla erinomaisia tuloksia. Asennoituminen heijastuu mm. kaavoitus-, hankinta- ja ulkoistamispäätöksiin. Vertailun vuoksi mainittakoon, että Pohjanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla sijoitutaan rankingeissa paremmin, ja työttömyys on nelisen prosenttiyksikköä pienempi. Toki työttömyyden syitä on yhtä monta kuin aluettakin, ja rankingien ja barometrien alhaisiin otosmääriin pitää suhtautua varauksella. Toisaalta vertailu ja kyselytietoa on runsaasti tarjolla, joten sitä on päätöksenteossa hyvä tarkoituksenmukaisesti ja harkiten hyödyntää.

Taulukoihin 1 -10 viitaten voidaan kerrata, että Pk-yritysten tasaiset tuotot mahdollistavat koko kunnan ja alueen infrastruktuurin kehittämisen, monipuolisen yrittäjyysrakenteen kehittämisen, koulutus-, kulttuuri- ja muun harrastustoiminnan kehittämisen sekä väestön ostovoiman, kuluttamisen ja elintason, jne. Ottaen huomioon suuryritysten rajallisen määrän ja niiden keskittymisen keskuksiin pk-yritykset ovat lähes yksinomainen yksityisen sektorin työllistäjiä useimmissa maaseutukunnissa. Pk-sektori tuottaa siis merkittävän osan kuntien verotuloista, joilla kustannetaan valtionosuuksien tukemana kunnan julkiset palvelut.

Pk-yritysten taloudellinen merkitys seurannaisvaikutuksineen on aivan ratkaiseva teollisuuskaupungeissakin perinteisen teollisuuden hiipuesssa. Kuviossa 2 esitetyn mukaan pk-yritysten merkitys pitkäjänteisessä välillisten taloudellisten ja immateriaalisten hyötyjen kehityksessä on ratkaisevan suuri niin maalaiskunta- kuin kaupunkikeskuksissakin. Välillisten ja immateriaalisten hyötyjen euromääräinen arvottaminen on luonnollisesti mahdotonta mutta mahdollista kuvitella.

Yritystoiminnasta tuleva verotulo on ns. aitoa lisäarvoa, kun taas sen avulla maksettavat julkisen sektorin palkat ovat paremminkin kuluerä, joka vuosittain valtion verobyrokratian kautta kulkevana pikemminkin kuluu tuottamatta varsinaista lisäarvoa. Julkisten palvelujen palkka- ja toimintaresurssit siten perustuvat pääosin yksityisen sektorin aikaansaaman jalostusarvon tuottamiin verotuloihin, kun taas yritys tienaa palkkansa oman jalostusarvonsa kautta. Yritys siis tuottaa vuosittain uutta jalostusarvoa ja 'uutta rahaa'. Julkinen sektori joutuu täydentämään toimintamenojaan vuosittain yritysten ja niiden henkilöstön tuottamasta verotuotosta. Julkisen sektorin palvelumaksuilla ei ole suurta merkitystä, koska niiden tuottamiseen käytetään pääosin yrityssektorin tuottamaa rahaa. Toki merkittävä osa julkisen sektorin nettopalkoista kulkee ostovoimana yritysten ja niiden työntekijöiden tuotoksi ja arvonlisäveroksi.

Ennustettava taloudellinen kehitys mahdollistaa infrastruktuurin kehittämisen ja sitä mukaa myös immateriaalisen infrastruktuurin muodostumisen ja kehittymisen; syntyy positiivinen materiaalisen ja immateriaalisen hyvinvoinnin kasvun kierre. Negatiivisessa tapauksessa kehitys on päinvastainen; syntyy taantuva kierre, jota on vaikea kääntää nousuun.

Kuvio 2. Pk-yritysten taloudellinen ja immateriaalinen merkitys Pohjois-Savon kunnissa.

Kuviossa 2 on esitetty koko Pohjois-Savon alueen pk-yritysten määrät ja laskennalliset tuotokset potentiaalisine seurannaisvaikutuksineen. Kuntapäätäjien on hyvä pohtia, ovatko kaikki Kuvion 2 'laatikot' hyvässä mallissa, mihin vielä pitäisi panostaa.

Miten kuntien siis kannattaa toimia saavuttaakseen positiivisen taloudellisten ja immateriaalisten tulosten ja olosuhteiden kierteen? Yhteenvetona ainakin seuraavat toimenpiteet voi kirjata *kunnan ja yritysten yritysysteistyön tauluun*:

Yritysmuotoisen ilmapiirin luominen

- Nopeuttaa lupaprosesseja (rakennus-, ympäristö- ja investointiluvat).
- Tarjota neuvontaa yrityksille perustamiseen, kasvuun ja kansainvälistymiseen, omistajanvaihdoksiin.
- Minimoida byrokratiaa ja tehdä asiointista sujuvaa yritysten kanssa.
- Ymmärtää pienyrittäjän arkea

Tuetaan osaavan työvoiman saatavuutta

- Yhteistyö oppilaitosten kanssa: tarjota työssäoppimispaikkoja, oppisopimuksia ja räätälöityjä koulutuksia pk-yritysten tarpeisiin.
- Houkutella uusia asukkaita viestimällä alueen eduista (esim. asumisen edullisuus, luonto, lyhyet etäisyydet).

Panostetaan infrastruktuuriin ja saavutettavuuteen

- Parantaa liikenneyhteyksiä, erityisesti tieverkostoa ja joukkoliikennettä, mikä helpottaa sekä logistiikkaa että työvoiman liikkuvuutta.
- Vauhdittaa digitaalisen infrastruktuurin rakentamista, esimerkiksi valokuiturakentajien asennusaluepäätökset.

Edistetään yritysten verkostoitumista ja yhteistyötä

- Järjestää yritysfoorumeita, seminaareja ja verkostoitumistilaisuuksia.
- Tukea klustereita ja yritys yhteistyöhankkeita, Pohjois-Savossa erityisesti esimerkiksi biotaloudessa, matkailussa ja teknologiateollisuudessa.

Mahdollistetaan ja tuetaan yritysten kehittämishankkeita

- Tarjota rahoitusneuvontaa ja auttaa pk-yrityksiä hyödyntämään esimerkiksi EU- ja valtionavustuksia.
- Tukea kokeilu- ja pilotointiympäristöjen syntyä, joissa yritykset voivat kehittää uusia tuotteita ja palveluita.

Houkutellaan investointeja ja markkinoidaan aluetta aktiivisesti

- Tehdä yhteistyötä kehitysyhtiöiden kanssa (esim. Business Kuopio, Navitas, Savogrow) ja markkinoida aluetta yritysten sijaintipaikkana.
- Kehittää vahvaa ja positiivista kuntabrändiä, joka houkuttelee sekä yrityksiä että asukkaita.

Aikaansaadaan toimiva, jatkuva kommunikaatio yritysten ja yrittäjäjärjestöjen kanssa

- Toimintaa on paljon, mutta erilaiset barometrit ja gallupit ilmentävät keskinäisen tiedon ja osallisten tavoitteiden tiedostamisen epäselvyyttä.

Alueellisesti Pohjois-Savon kannattaa hyödyntää edelleen alueellisia vahvuuksiaan monipuolisen osaamisen ja yrityskannan vaalimisella ja monistamisella, alkutuotannon jalostusarvon edelleen kehittämisellä, alueen elämänlaatua, matkailua ja luonnonläheisyyttä hyödyntämällä pienenä lisänä markkinoimalla mökkimaakuntaa etätöiden eedeninä. Alueen laaja koulutustarjonta sekä kuntien ja yritysten välinen perinteinen yhteistoiminta ja sen terästäminen luovat oivan pohjan alueen vahvuuksien kehittämiseksi esimerkkinä Iisalmen, Kuopion ja Varkauden alueiden vienti- ja koulutusyhteistyö. Kansainvälisiin ja valtakunnallisiin taloudellisiin olosuhteisiin nähden Pohjois-Savolla menee ihan hyvin, mutta pitää muistaa: *Liika tyytyväisyys on menestyksen surma.*

LÄHTEITÄ JA AIKISEMPIÄ AIHEESEEN LIITTYVIÄ TUTKIMUKSIA

- Anderson, S., Kuusniemi S. & Routamaa, V. (2015). Perustettujen yritysten tilanne ja taloudellinen vaikuttavuus. Uusyrityskeskusten kokonaistilanne. *Kokoomajulkaisu Uusyrityskeskustoiminnalle*.
- Brandt, T. & Vesa Routamaa, V. (2010). Economic Difficulties and Entrepreneurs' Type. *Proceedings of the Seventh Psychological Type and Culture—East and West: A Multicultural Research Symposium*, Honolulu, Hawaii, January.
- EK:n Kuntaranking 2025
europa.eu/rapid/press
- Routamaa, V. (2011). Personality Types and Entrepreneurial Orientation. In: *Enterprise Management in a Transitional Economy and Post Financial Crisis*. Ed. Joel Glassman. China: Nanjing University.
- Routamaa, V. (2010). Esitutkimus yritysten lopettamisen seurauksista. Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ympäristökeskus (ELY -keskus), *Omistajanvaihdosten valtakunnallinen koordinointi -hankeen toimeksiantotutkimus 3*.
- Routamaa, V. (2007) Uusyritystoiminnan kerrannaishyödyt kunnassa ja valtiontaloudessa. *Pirkanmaan yrittäjät ry:lle ja Ensimetrille tehty tilaustutkimus uusyritystoiminnan kerrannaishyödyistä Tampereen seutukunnassa*.
- Routamaa, V. (2012a). Yritysten taloudellinen merkitys kuntataloudelle Etelä-Karjalassa. Etelä-Karjalan Yrittäjät ry.
- Routamaa, V. (2012b). PK-yritysten merkitys kuntataloudelle Länsipohjassa. Länsipohjan Yrittäjät ry.
- Routamaa, V. (2012c). PK-yritysten merkitys kuntataloudelle Kymenlaaksossa. *Kymen Yrittäjät ry. Internet-julkaisu*.
- Routamaa, V. (2013a) Uusyritystoiminnan kerrannaishyödyt kunnassa ja valtiontaloudessa. Pirkanmaan yrittäjät ry:lle ja Ensimetrille tehty tilaustutkimus uusyritystoiminnan kerrannaishyödyistä Tampereen seutukunnassa.
- Routamaa, V. (2013b). PK-yritysten merkitys aluetalouteen Etelä-Pohjanmaan Yrittäjien jäsenyhdistysten kunnissa. Etelä-Pohjanmaan Yrittäjät ry.
- Routamaa, V. (2014a). PK-yritysten merkitys aluetalouteen Varsinais-Suomessa. *Varsinais-Suomen Yrittäjien julkaisuja*.
- Routamaa, V. (2014b). PK-yritysten merkitys aluetalouteen Keski-Suomessa. *Keski-Suomen Yrittäjien julkaisuja*.
- Routamaa, V. (2015). PK-yritysten merkitys aluetalouteen Kanta-Hämeessä. *Hämeen Yrittäjien julkaisuja*.
- Routamaa, V. (2017). Pk-yritykset talouden veturina Pirkanmaalla. *Pirkanmaan yrittäjät ry:n julkaisuja*. Tampere.
- Routamaa, V. & Hautala, T.M. (p. 2009, 2011, 2012, 2014). Katse naamion taa – Itsetuntemuksesta voimaa, Leaded-Kustannus.(152 s.)
- Routamaa, V. & Jokinen, T. & Vesalainen, J. (2000) Yrittäjyyden potentiaali yrityksen käynnistämisen taustalla: Yrittäjyyden potentiaalin kartoitus Pohjois-Karjalan TE-keskusalueella. Vaasa. *Kauppa- ja teollisuusministeriön toimeksiantotutkimus*.
- Varamäki, E., Sanna Joensuu-Salo, S., Viljamaa, A., Tall, J. & Marja Katajavirta, M. (2024). Valtakunnallisen omistajanvaihdosbarometri 2024. Ov-foorumi, HELSINKI, www.ov-foorumi.fi
- Verohallinnon tilastoja
Yrittäjät, Kuntabarometri 2024
Yrittäjät, Pk-yritysbarometri 2025
<http://tilastokeskus.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/489.html>
Yle 23.4.2012